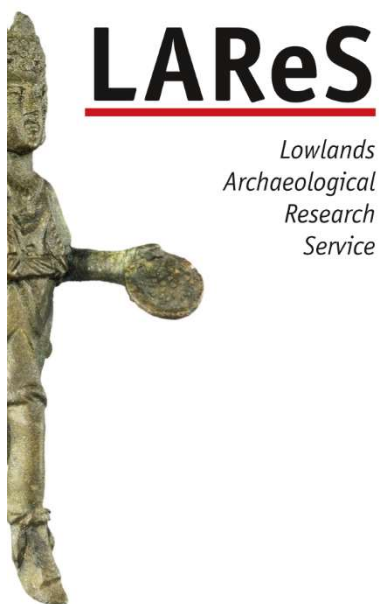

Proefputtenonderzoek aan de Pater Richard van de Wouwerstraat te Scherpenheuvel- Zichem

deel 1

Elly N.A. Heirbaut
Rani Reusens

Colofon

Titel: Proefputtenonderzoek aan de Pater Richard van de Wouwerstraat te Scherpenheuvel-Zichem. Deel I.

Auteur: E.N.A. Heirbaut & Rani Reusens

Grafische illustraties/GIS: E.N.A. Heirbaut

Rapportnummer: LArES-rapport 838

Bekrachtigde archeologienota: ID 25342

Projectleider: E.N.A. Heirbaut (OE/ERK/Archeoloog/2016/00162)

Veldwerkleider: Rani Reusens (OE/ERK/Archeoloog/2020/00021)

Uitvoerder: LArES, Lowlands Archaeological Research Service

Vestiging: Rozenlaan 15, 2980 Halle-Zoersel

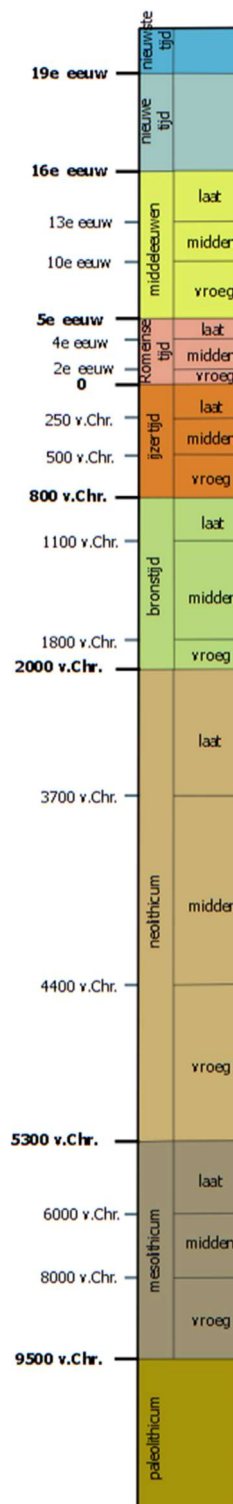
Publicatiedatum: december 2023

Publicatieplaats: Halle-Zoersel

Illustratieverantwoording voorblad: overzicht werkput 1

© LArES. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook.

LArES aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Het chronologisch kader dient ter oriëntatie voor de verschillende archeologische perioden. De perioden zijn gevat in algemene tijdvakken, regionale verschillen zijn hier niet in opgenomen.

Deel I. Verslag van de resultaten van het onderzoek

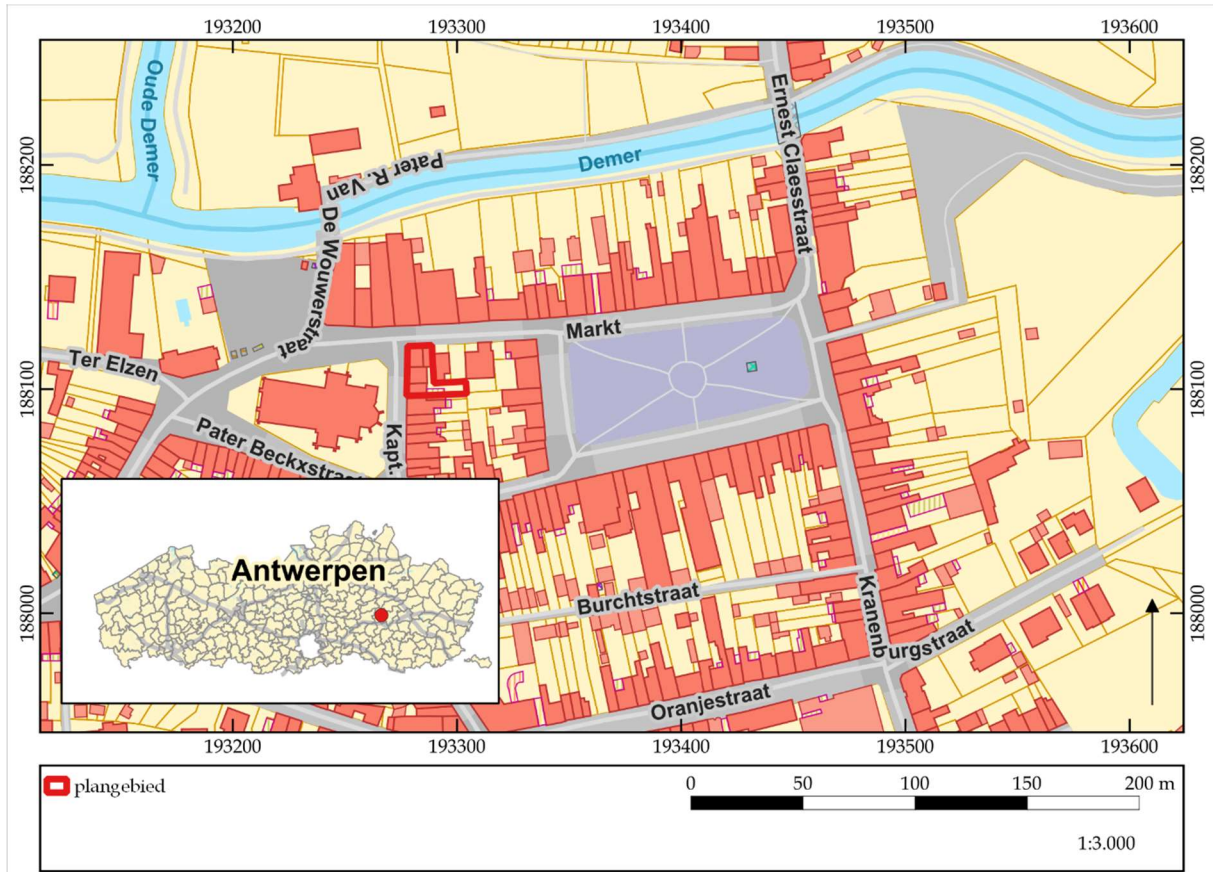
Inhoudsopgave

1 INLEIDING	7
1.1 AANLEIDING PROEFSLEUVENONDERZOEK: GEPLANDE WERKEN	7
1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	13
2 ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK	14
2.1 HISTORISCH KADER	14
2.2 ARCHEOLOGISCH KADER	14
2.3 LANDSCHAPPELIJK KADER	17
2.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	18
3 ONDERZOEKSOPDRACHT, METHODEN EN TECHNIEKEN	19
3.1 ONDERZOEKSSTRATEGIE	19
3.2 ONDERZOEKSVRAGEN	19
3.3 RANDVOORWAARDEN	21
4. PROEFPUTTENONDERZOEK	22
4.1 METHODIEK	22
4.1.1 VOORGESTELDE PROEFPUTTENPLAN IN HET PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	22
4.1.2 UITGEVOERDE PUTTENPLAN	24
4.1.3 ONDERZOEKSMETHODIEK TIJDENS HET VELDWERK	25
4.1.4 ONDERZOEKSMETHODIEK TIJDENS DE UITWERKING	26
4.2 LANDSCHAPPELIJKE LIGGING EN BODEMOPBOUW	27
4.2.1 LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	27
4.2.2 BODEMOPBOUW	27
4.3 SPOREN EN STRUCTUREN	32
4.4 VONDSTEN	44
5 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	44
5.1 ANALYSE	44
5.2 CONCLUSIE EN AANBEVELING	45
LITERATUUR	47
GERAADPLEEGDE WEBSITES	47

GERAADPLEEGDE LITERATUUR	47
<u>LIJST VAN FIGUREN</u>	<u>48</u>
<u>LIJST VAN BIJLAGEN</u>	<u>49</u>

1 Inleiding

Het plangebied is gelegen aan de kruising van de Pater R. Van De Wouwerstraat en de Kapt. M. Cuypersstraat, binnen de historische stadskern van Zichem (provincie Vlaams-Brabant). Het omvat twee percelen met een totale oppervlakte van ca. 329 m². Binnen het terrein situeerde zich woningen met bijgebouwen en twee tuinen (fig. 1).

Figuur 1. Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied.

©LARES

1.1 Aanleiding proefsleuvenonderzoek: geplande werken

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag is voor het plangebied een archeologienota opgesteld (onder de projectcode 2023A270).¹

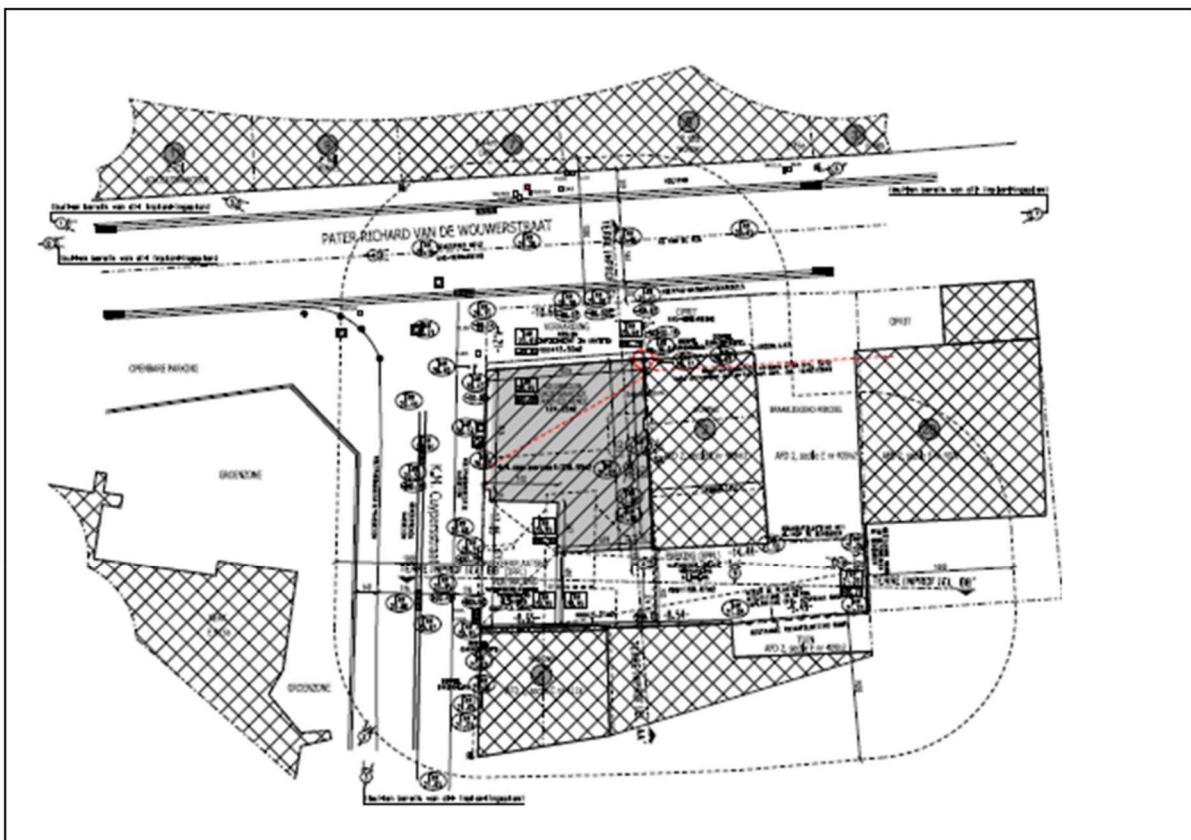
De opdrachtgever plant de bestaande woningen en bijgebouwen te slopen. In de plaats wordt een nieuwe tandartsenpraktijk opgericht (fig. 2a-d). Het gebouw zal bestaan uit vier verdiepingen en wordt gefundeerd op een betonnen vloerplaat. Er wordt tot een diepte van 180 cm gegraven. Verder wordt er onder het gebouw een septische put met

¹ Heirbaut & Vandenbussche 2023.

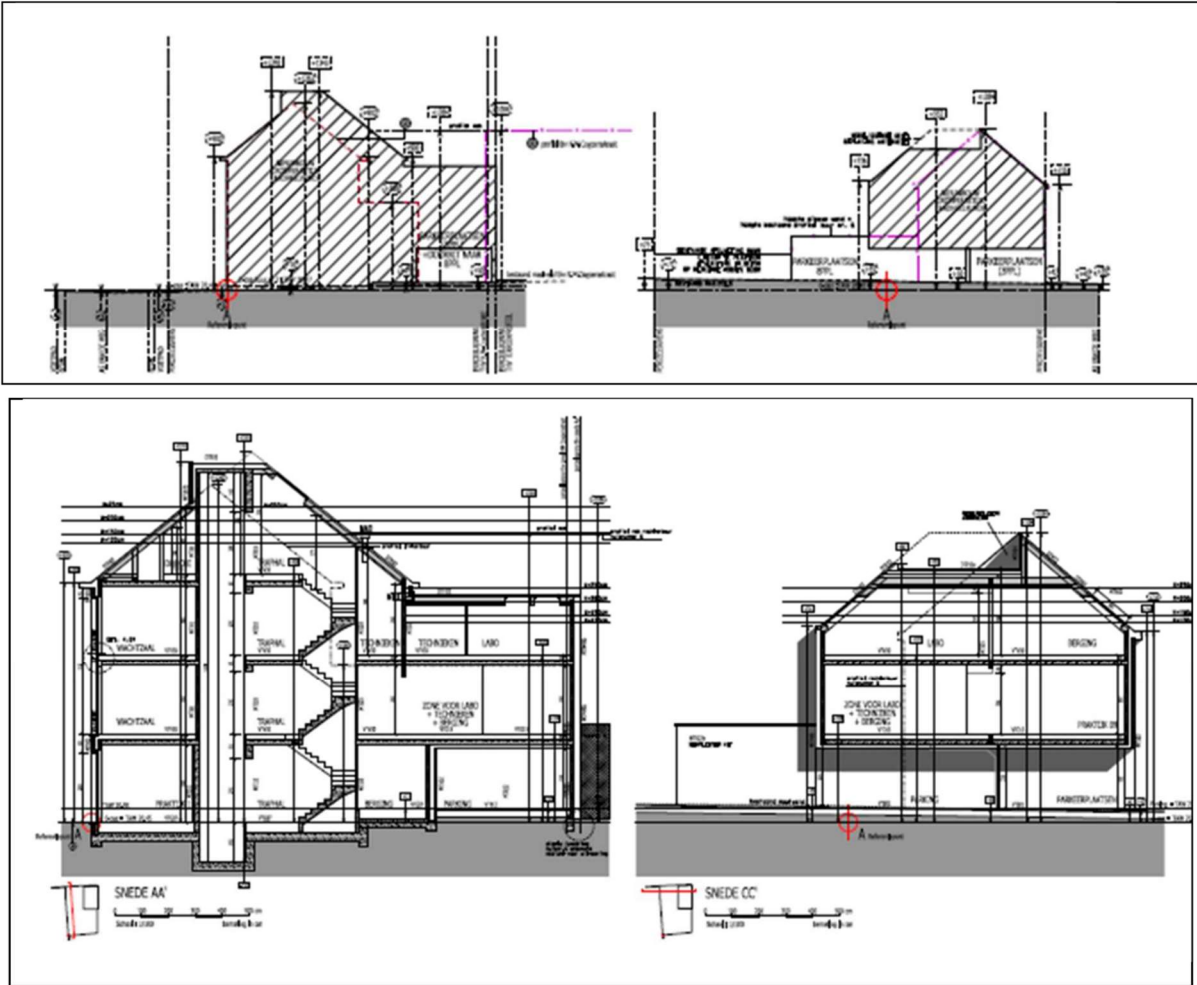
een capaciteit van 5.000 L, een hemelwaterput met een capaciteit van 10.000 L en een infiltratiezone voorzien.

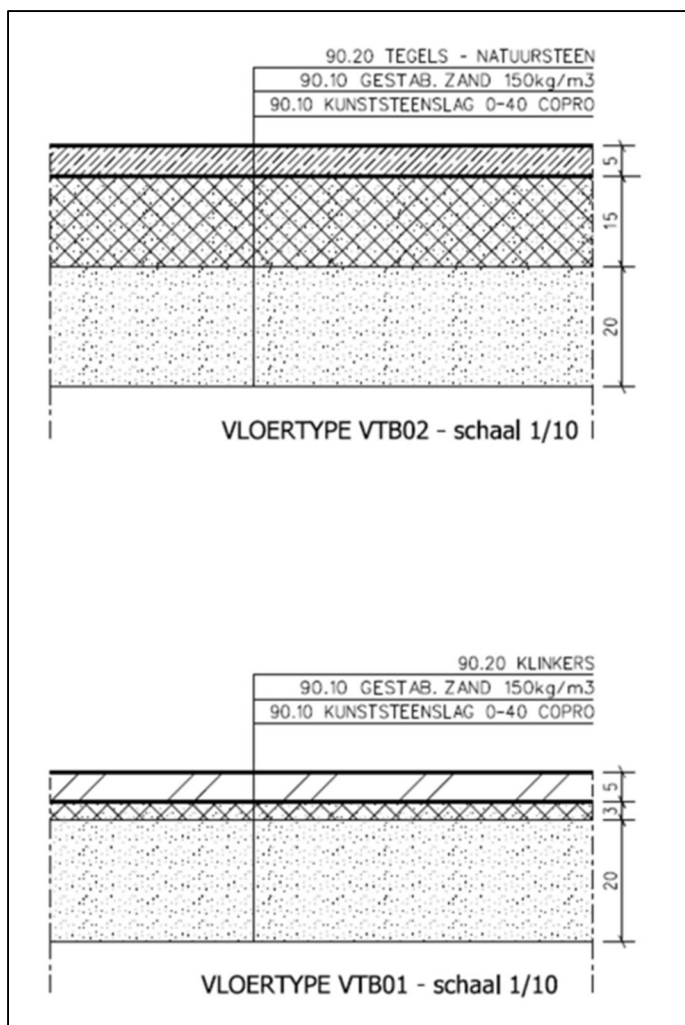
De opdrachtgever plant de bestaande woningen en bijgebouwen te slopen. In de plaats wordt een nieuwe tandartsenpraktijk opgericht (fig. 3 en 4). Het gebouw zal bestaan uit vier verdiepingen en wordt gefundeerd op een betonnen vloerplaat. Er wordt tot een diepte van 180 cm gegraven. Verder wordt er onder het gebouw een septische put met een capaciteit van 5.000 L, een hemelwaterput met een capaciteit van 10.000 L en een infiltratiezone voorzien.

Rondom de tandartsenpraktijk wordt een verharding geplaatst voor de aanleg van enkele parkeerplaatsen. Hiervoor zal in deze zones tussen 28 m en 40 cm diep worden afgegraven.

Figuur 2a. Inplantingsplan nieuwe toestand.

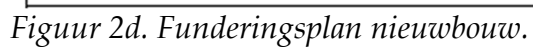

Figuur 2b. Doorsnedes nieuwbouw en verharding.

Figuur 2c. Grondplannen nieuwbouw.

1.2 Administratieve gegevens

Naam site/toponiem	Pater R. Van de Wouwerstraat, Scherpenheuvel-Zichem	
Ligging	Kapt. M. Cuypersstraat 2-4, 3271 Scherpenheuvel-Zichem	
Kadastrale gegevens	Scherpenheuvel-Zichem, 2 ^e afdeling, sectie E, percelen 409d2 en 409k2	
Bounding Box	X	Y
	193206.873179	188008.685559
	193430.612536	188201.384495
Onderzoek	Proefputtenonderzoek	
Projectcode	2023K376	
Uitvoerders/actoren	Elly N.A. Heirbaut (erkend archeoloog)	
	Rani Reusens (erkend archeoloog)	
	Christine Beckers (erkend archeoloog)	
Erkend archeoloog	Elly N.A. Heirbaut: OE/ERK/Archeoloog/2016/00162	
	Rani Reusens: OE/ERK/Archeoloog/2020/00021	
	Christine Beckers: OE/ERK/Archeoloog/2020/00017	
Termijn veldwerk	30 november 2023	
Oppervlakte plangebied	ca. 329 m ²	
Geplande ingreep	sloop + nieuwbouw + verhardingen.	
Geldende wetgeving en voorwaarden	Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk. De totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft, bedraagt 300 m ² of meer, zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013.	
Randvoorwaarden	nvt	
Doelstelling	Het doel van het vooronderzoek is om na te gaan of er archeologische resten in het projectgebied aanwezig zijn, hoe ze dateren, wat de mogelijke bedreigingen zijn voor het eventueel aanwezige bodemarchief en hoe hiermee dient te worden omgegaan.	
Thesaurus	proefputtenonderzoek, opgraving, gedeeltelijke vrijgave	

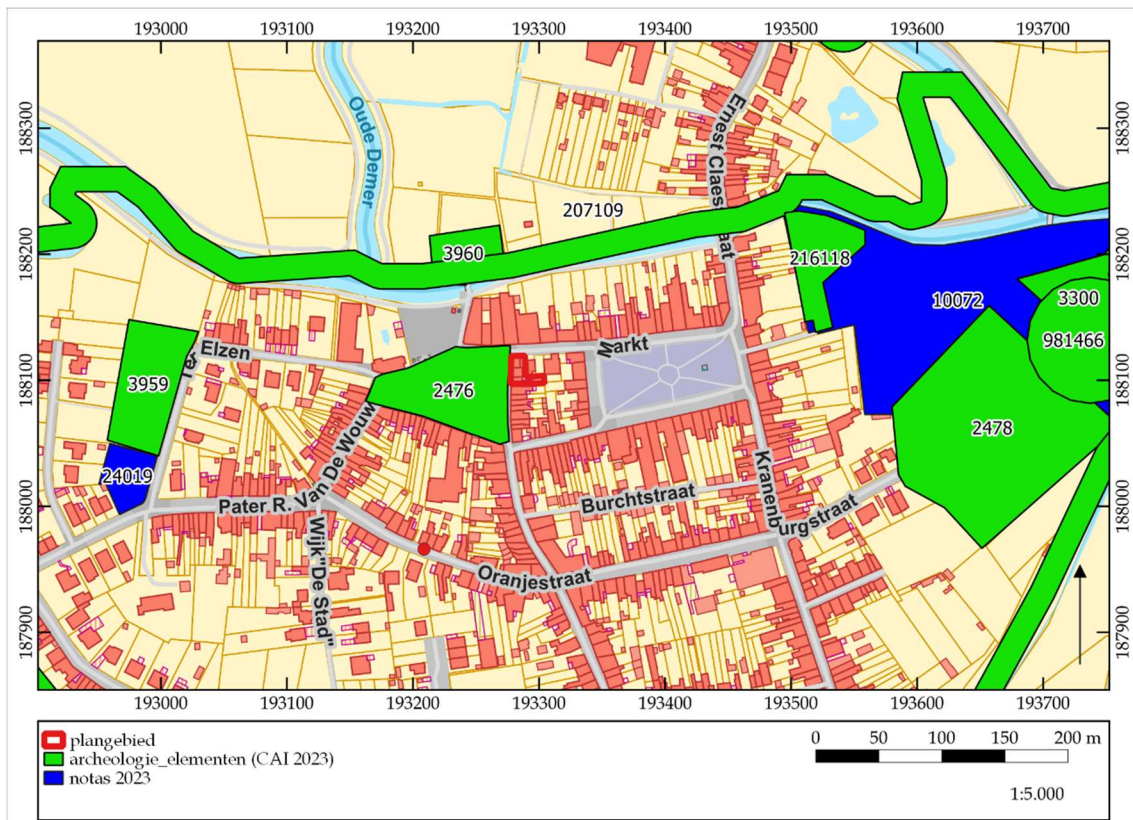
2 Archeologisch vooronderzoek

2.1 Historisch kader

Voor de studie van de historische kaarten volstaat het te verwijzen naar de archeologienota waarvan akte is genomen, waarin de beschikbare historische kaarten en luchtfoto's uitgebreid zijn besproken.² Een beknopte geschiedenis van Scherpenheuvel-Zichem kan eveneens in deze archeologienota worden gevonden.³

2.2 Archeologisch kader

De CAI is weliswaar niet compleet, maar binnen het plangebied zijn alvast geen archeologische waarden aangetroffen, behalve de reeds opgemaakte archeologienota (ID 20856) (fig. 3).⁴ In de bredere omgeving beschikken we over enige informatie. Niet alle waarden zullen hieronder worden opgesomd, alleen diegene op relatief korte afstand van het plangebied.

Figuur 3. CAI-waarden in de omgeving. ©LARES

² Heirbaut & Vandenbussche 2023, 18-24.

³ Heirbaut & Vandenbussche 2023, 17-18.

⁴ Voor alle waarden die in deze tekst zijn opgenomen, geldt dat de CAI is geraadpleegd op 1 december 2023 (<https://cai.onroerenderfgoed.be>). Per genoemde waarde zal dit niet meer herhaald worden. Hetzelfde geldt voor de inventaris van het onroerend erfgoed.

Centraal Archeologische Inventaris:

STEENTIJD:

- **CAI ID 3959:** Linden I: op Tijdens een veldkartering zijn krabbers, een pijlpunt en een gepolijste bijl aangetroffen.

LATE MIDDELEEUWEN:

- **CAI ID 2476:** Parochiekerk Sint-Eustachius: een demergotische kerk en vlakgraven/inhumatiegraven uit de 14e eeuw.
- **CAI ID 3960:** Grote Molen/Kerkhofmolen: een watermolen voor het eerst vermeld in 1472. Het huidige molengebouw dateert uit 1758.
- **CAI ID 207109:** De Vesten: De Vesten bestaan uit een aarden wal, een gracht aan de buitenzijde en een weg aan de binnenzijde. Ze waren 30 tot 40 m breed. Op een regelmatige afstand stonden stenen wachthuisjes voorzien boven op de omwalling. Het wordt gedateerd in 1301.
- **CAI ID 216118:** Klooster, Gasthuis Sint Vyven en Geuzenkerkhof: Tijdens een geofysisch onderzoek is een gasthuis bij een klooster dat verwoest werd door middel van een brand in 1583 en is niet heropgebouwd aan het licht gekomen, een gasthuiskapel, een ommuurd kloosterdomein en een kerkhof uit 14^e eeuw -1583 gevonden.
- **CAI ID 2478:** Oranje kasteel met ijskelder: Het kasteel is gebouwd door Godevaart van Vierson. Het heeft een rechthoekige constructie met een dubbele slotgracht. Het deed dienst als ambtswoning voor de meier en werd vanaf de 16e eeuw onderworpen aan verschillende destructieve fasen. In 2017 werd een geofysisch onderzoek uitgevoerd.
- **CAI ID 3300:** Maagdentoren: Een woontoren met hierrond een gracht die zeker meer dan 1,8 m diep moet zijn geweest. De aangetroffen scherven dateren van 1400.

NIEUWE TIJD:

- **CAI ID 216118:** Klooster, Gasthuis Sint Vyven en Geuzenkerkhof: in 1654 is achter de ruïne van het gasthuis een 'Geuzenkerkhof' aangelegd, wat een protestants begraafplaats is.
- **CAI ID 2478:** Oranje kasteel met ijskelder: een landhuis uit de 17^e eeuw.

NIEUWE/NIEUWSTE TIJD:

- **CAI ID :** Kraneburgstraat, Scherpenheuvel-Zichem: op deze locatie zijn diverse metaalvondsten waaronder munten, musketkogels, pistoletkogels, loodbuskogels, ring, vingerring, bandeliersluitingen, knopen, gespen, kanonsbal, pijlpunt kruisboog, siernagel, onbekend voorwerp, sluiting geldbeugel, bikkell, knoopsgatbadje, kruisjes, loodje en vingerhoeden aangetroffen.

Overige inventarissen:

Voor de vermelding van overige inventarissen hebben we ons beperkt tot wat er op korte afstand van het plangebied aanwezig is.

- **ID 10072:** Scherpenheuvel-Zichem, Maagdentoren: op basis van het bureauonderzoek is gebleken dat er een archeologische verwachting is voor het plangebied. Bijgevolg wordt er een geofysisch onderzoek en landschappelijk bodemonderzoek geadviseerd. Uit het onderzoek zijn resten van een woontoren, de gracht en scherven uit 1400 aangetroffen.⁵
- **ID 24019:** Scherpenheuvel-Zichem, Ter Elzen: op basis van het bureauonderzoek is gebleken dat er een archeologische verwachting is voor het plangebied. Bijgevolg wordt er een landschappelijk bodemonderzoek en proefsleuvenonderzoek geadviseerd.⁶

Daarnaast kon ook vastgesteld worden dat het plangebied binnen een archeologische zone gelegen is, namelijk de historische stadskern van Zichem:

- **ID 11930:** De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone die het resultaat is van een eeuwenlange, intense bewoning binnen de stedelijke grenzen, meestal een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen, met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19e-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdbeeld geeft van voor de industrialisering.⁷

Verder zijn er geen waarden gevonden voor de onmiddellijke omgeving van het plangebied in:

- Vastgestelde inventaris/wetenschappelijke inventaris (landschapsatlas, historische tuinen en parken, houtige beplantingen, archeologische zones, orgels, wereldoorlog relictten)
- Unesco Werelderfgoed
- Beheersplannen
- Erfgoedlandschappen

⁵ <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/10072>

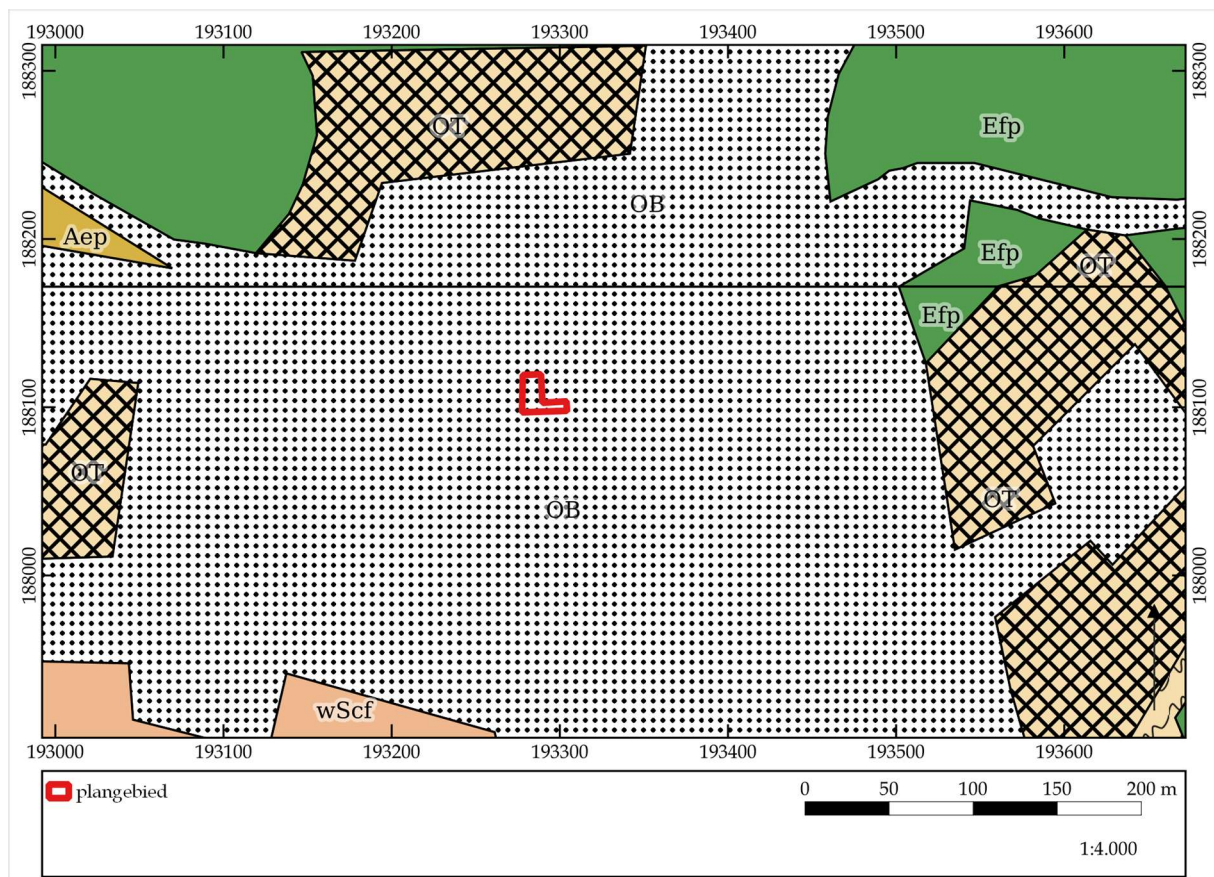
⁶ <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/24019>

⁷ <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11930>

2.3 Landschappelijk kader

De landschapshistoriek van het plangebied wordt bepaald door de aanwezigheid van de Formatie van Diest. Tijdens het quartair zijn hierop geen holocene en/of tardiglaciale afzettingen afgezet. De basis van de quartairgeologische sequentie wordt gevormd door eolische afzettingen van het weichseliaan en/of hellingsafzettingen van het quartair en fluviatiele afzettingen van het weichseliaan. Wat voor bodem zich hier ontwikkelde, is onbekend. Het plangebied bevindt zich immers in een bebouwde zone waarin de bodem geen oorspronkelijke bodemopbouw meer kent (fig. 4).

Vanaf de 16^e eeuw kunnen we beschikken over verschillende cartografische bronnen. Daarop is te zien dat het plangebied gedurende de gehele periode bebouwd is en onderdeel uitmaakte van de historische stadskern van Scherpenheuvel-Zichem. Latere luchtfoto's geven aan dat het gebruik van het terrein waarschijnlijk niet gewijzigd is ten opzichte van enkele decennia eerder.

Figuur 4. Uitsnede van de bodemkaart. ©LARES

2.4 Archeologische verwachting

Het plangebied is hoog in het landschap gelegen en op ca. 60 cm van de Demer. Verder stromen er talrijke kleine natuurlijke waterlopen die in de Demer uitmonden. Een dergelijke situatie is aantrekkelijk voor de jager-verzamelaars uit het paleo- en mesolithicum. Echter is het plangebied al enkele eeuwen bebouwd waardoor het bodemarchief waarschijnlijk niet meer intact is en vuursteenresten niet meer intact zullen voorkomen of zelfs verdwenen zullen zijn. Bijgevolg wordt een lage kans vooropgesteld voor het aantreffen van resten uit deze periode.

Vanaf het neolithicum wordt de landbouw geïntroduceerd. De aanwezigheid van vruchtbare gronden zijn hiervoor erg aantrekkelijk. In de omgeving van het plangebied zijn voornamelijk resten uit de middeleeuwen bekend, maar dit sluit niet uit dat oudere bewoning ook voor kan komen. De kans op het aantreffen van vondsten vanaf het neolithicum kan bijgevolg als middelhoog benoemd worden; deze middelhoge potentie loopt door tot en met de late middeleeuwen. Vondsten kunnen bestaan uit stenen, metalen of ceramische resten. Verder kunnen ook sporen als paalsporen, haardsporen of kuilen voorkomen.

Vanaf de nieuwe tijd is op basis van historische kaarten te zien dat het plangebied nog steeds deels bebouwd was. Bijgevolg kunnen bewoningsresten vanaf de nieuwe tijd verwacht worden binnen het plangebied. Zoals eerder opgemerkt, moet er ook rekening gehouden worden met middeleeuwse graven. Bijgevolg dient er een middelhoge tot hoge kans op het aantreffen van archeologische resten vooropgesteld te worden.

3 Onderzoeksoopdracht, methoden en technieken

3.1 Onderzoeksstrategie

Tijdens het bureauonderzoek is duidelijk geworden dat het niet mogelijk was om vast te stellen of er sprake was van een eventuele archeologische site, en wat de kenmerken en de bewaringstoestand hiervan zouden zijn. Wel kon ingeschat worden dat de impact van de werken van die aard zouden zijn dat zij een grote en onomkeerbare impact op dit mogelijke archeologische archief zouden hebben. Om die reden moest bijkomend vooronderzoek, in de vorm van proefputtenonderzoek uitgevoerd worden.

3.2 Onderzoeksvragen

Om bovenstaande te kunnen realiseren, is voorafgaand aan het vooronderzoek met ingreep in de bodem een aantal onderzoeksvraagstellingen geformuleerd voor een historische stadscontext:

Landschap en bodem:

- Is de oorspronkelijke bodem intact? Is er sprake van bodemdegradatie en/of erosie, en zo ja, in welke mate?
- Wat is de opbouw van de bodem (waargenomen horizonten, beschrijving en duiding)?
- Hebben er post-depositionele processen plaatsgevonden en welk effect hebben deze gehad op de archeologische resten?
- Wat is de relatie tussen de aanwezige bodem, de archeologische sporen en de landschappelijke en stedelijke context?

Algemeen:

- Zijn er archeologische sporen aanwezig in het te ontwikkelen gebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze sporen?
- Zijn er archeologische vondsten aanwezig in het te ontwikkelen gebied? Zo ja: wat is de aard en datering van deze vondsten?
- Wat is de bewaringskwaliteit van de vondsten?
- Wat is de ruimtelijke begrenzing van de sporen (zowel horizontaal als verticaal; strekt de site zich uit buiten de grenzen van het te ontwikkelen gebied)?
- Wat is de chronologische begrenzing van de sporen? Behoren ze tot één of meerdere perioden?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de archeologische vindplaats(en)?
- Is er mogelijkheid tot behoud *in situ*? Zo niet, welke maatregelen worden dan voorgesteld om de archeologische waarden veilig te stellen?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant? Is er voor het

beantwoorden van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijk onderzoek nodig? Zo ja, welk type staalname is hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

- Dient er verder archeologisch onderzoek (opgraving) te worden uitgevoerd op basis van de resultaten van het archeologisch vooronderzoek?

Historische stadscontext:⁸

- Zijn er archeologische sporen aanwezig in het te ontwikkelen gebied? Zo ja: wat is de aard, datering en conservatie van deze sporen en wat is hun onderlinge samenhang?
- Zijn er archeologische vondsten aanwezig in het te ontwikkelen gebied? Zo ja: wat is de aard, datering en conservatie van deze vondsten?
- Wat is de ruimtelijke begrenzing van de sporen (zowel horizontaal als verticaal; strekt de site zich uit buiten de grenzen van het te ontwikkelen gebied)?
- Wat is de chronologische begrenzing van de sporen? Behoren ze tot één of meerdere perioden?
- Wat is de relatie tussen de bestaande kelders en het aanwezige archeologisch erfgoed?
- Levert het organisch en anorganisch vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Is er een archeologisch niveau aanwezig onder de bestaande kelders?
- Zijn er grondsporen in de niet onderkelderde gedeelten? Bevinden zich ook hier (gedempte) kelders?
- Indien er gebouwresten worden aangetroffen, kunnen deze dan in verband gebracht worden met de gebouwen aanwezig op het primitief kadaster? Zo ja, wat is hun datering en zijn er sporen van oudere voorgangers?
- Wanneer ontstond de eerste bebouwing binnen het projectgebied en wat was de aard van deze bebouwing?
- Zijn er sporen van artisanale activiteiten of andere aanwijzingen omtrent de functie van de aangetroffen sporen en structuren?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de stadsontwikkeling van Zichem?

Grafvelden:

- Zijn er graven aangetroffen in het te ontwikkelen gebied?
- Hoe dateren deze?
- Kunnen ze gerelateerd worden aan reeds bekende vindplaatsen in de omgeving?
- Zijn de inhumatieresten/crematieresten goed bewaard?
- Is er sprake van bijgaven, en wat voor informatie leveren deze op?

⁸ Vervoort 2017.

- Is er sprake van een grafritueel, en hoe manifesteert zich dat?

Het beantwoorden van de onderzoeksvragen, voor zover ze te beantwoorden zijn, zal in een lopende tekst worden gedaan in plaats van puntsgewijs. Op deze manier wordt de leesbaarheid van de conclusie gewaarborgd, ook tegenover een niet-gespecialiseerde lezer.

3.3 Randvoorwaarden

Voor het uitvoeren van het proefputtenonderzoek moest eerst de bovengrondse sloop van de bestaande bebouwing tot op het maaiveldniveau zijn uitgevoerd en moet het terrein volledig vrij is gemaakt van sloopmateriaal.

Aangezien er sprake is van een mogelijke archeologische site met complexe verticale stratigrafie, zullen mogelijks meerdere vlakken aangelegd moeten worden. Er moet rekening gehouden worden met de geldende veiligheidsnormen; indien nodig moet de put verbreed worden om getrapt naar beneden te gaan: als de nog aan te leggen archeologische vlakken zich dieper dan 1,2 m onder de onderkant van de verharding bevinden, zal gewerkt worden met een getrapte proefput, waarbij de verdieping enkel nog centraal in de proefput wordt aangebracht. Verder moet rekening gehouden worden met de stabiliteit van de bestaande bebouwing. Om die reden wordt de proefput op ruime afstand (minimaal 1 m) van de bestaande muren ingepland om te waarborgen dat de graafwerken geen nefaste invloed hierop kunnen uitoefenen. Tenslotte zal in het oog gehouden moeten worden tijdens het verdiepen van de proefput dat de stabiliteit van de huidige bebouwing gewaarborgd blijft. Indien blijkt dat dit niet kan, zal de bodem niet dieper worden afgegraven tijdens het proefputtenonderzoek maar zal middels één of enkele boringen getracht worden te achterhalen hoe diep de archeologische niveaus nog reiken, zodat deze informatie beschikbaar is voor een eventuele opgraving.

Ter hoogte van de geplande tuinzone wordt het bodemarchief slechts verstoord tot een diepte van maximaal 40 cm. Tijdens het vooronderzoek moet hierbij indachtig worden gehouden dat er steeds sprake moet zijn van een buffer van minstens 30 cm tussen de onderkant van de geplande werken en het archeologisch niveau.

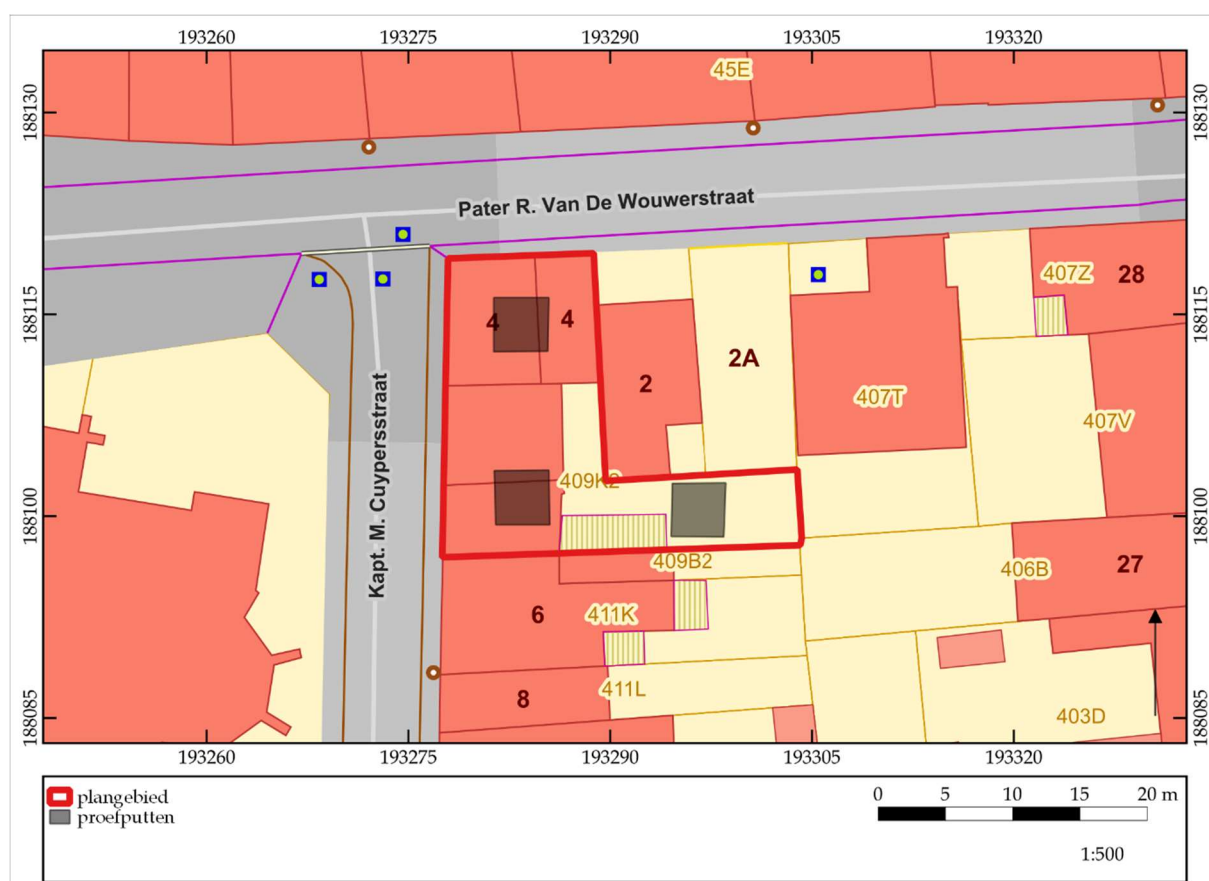
4. Proefputtenonderzoek

4.1 Methodiek

4.1.1 Voorgestelde proefputtenplan in het programma van maatregelen

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan bepaald worden dat het plangebied zich in een zone bevindt met een langdurige en hoge densiteit aan bewoning. Dit heeft wellicht geleid tot het ontstaan van een complexe stratigrafie, wat inhoudt dat de archeologische resten zich op verschillende niveaus kunnen bevinden en tot een aanzienlijke diepte aanwezig kunnen zijn.

Het totale plangebied is ca. 329 m² groot. Dit betekent dat, rekening houdend met de dekkingsgraad van 12,5% die door de Code van Goede Praktijk is voorgeschreven, er ongeveer 41 m² onderzocht moet worden door middel van proefputten.

Figuur 5. Voorstel voor de ligging van de proefputten. ©LARES

Het indicatieve puttenplan is weergegeven in figuur 5. De proefputten kunnen nog aangepast worden als de situatie daarom vraagt. Met deze opstelling wordt ca. 48 m² behaald. Het is toegestaan de exacte positie van de proefputten licht te wijzigen om

praktische redenen of indien blijkt dat er zich, tegen de huidige verwachting in, toch een grote, diepgaande (recente) verstoring heeft voorgedaan op de positie van de betreffende proefput. Idealiter wordt zo min mogelijk afgeweken van de voorgestelde locatie. Indien er toch wordt afgeweken van de locatie van de proefputten, dient dit duidelijk in de nota beargumenteerd te worden.

Van proefputten die binnen stadscontexten worden aangelegd, wordt in de regel, volgens de Code Goede Praktijk, de volledige stratigrafische sequentie onderzocht bij sites met een complexe verticale stratigrafie. De diepte van de proefput omvat alle aanwezige sporen en lagen, voor zover dit relevant is voor de vraagstellingen van het onderzoek. Na het opgraven van elk vlak wordt geverifieerd, op basis van de vaststellingen uit de putwanden en door middel van lokale verdiepingen van het opgravingsvlak, of er zich dieperliggende niveaus met archeologische sporen of vondsten voordoen. In voorkomend geval wordt een nieuw vlak aangelegd en onderzocht.

Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie niet bereikt, worden per put enkele boringen of sonderingen tot in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie geplaatst om de stratigrafie in kaart te brengen, indien dit relevant is voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Hier moet rekening gehouden worden met de veiligheid en stabiliteit van het bodemarchief.

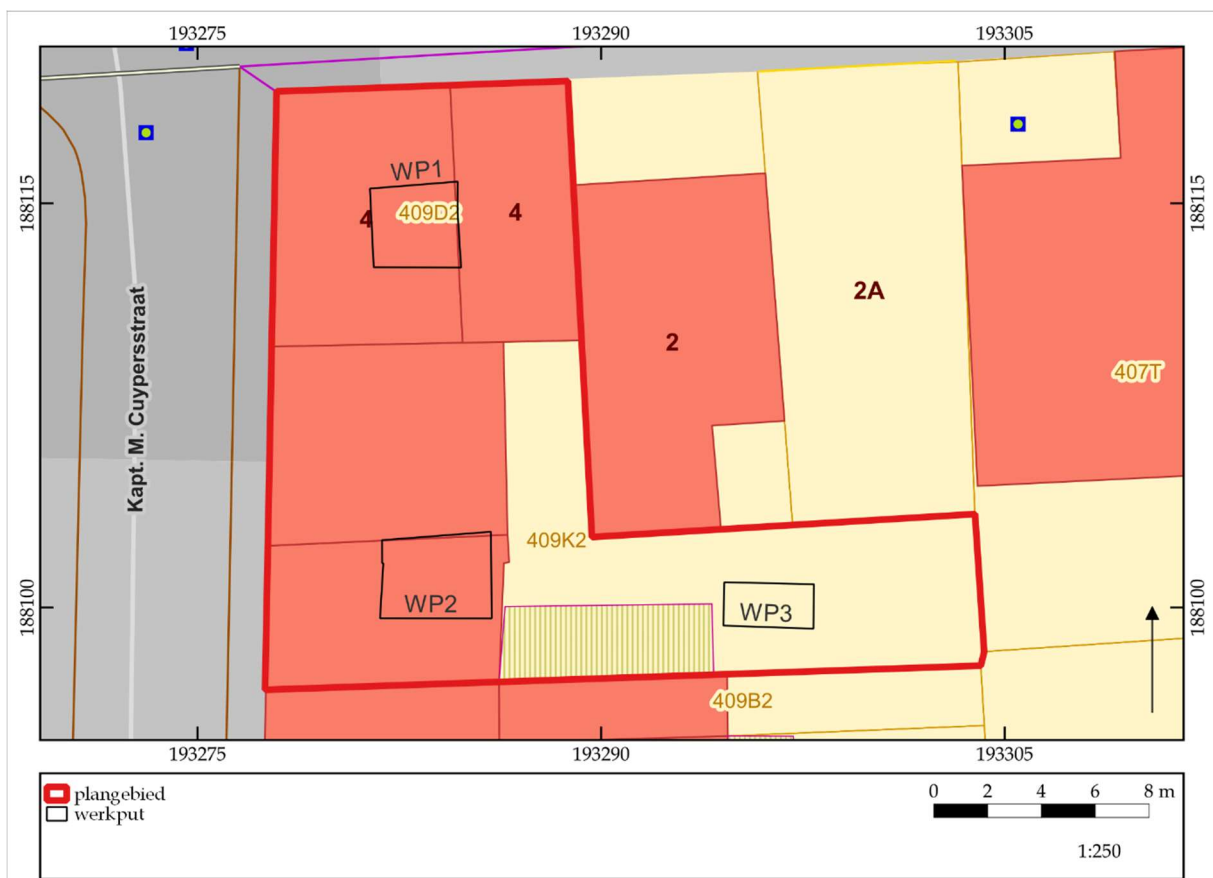
Ter hoogte van de geplande tuinzone wordt het bodemarchief slechts verstoord tot een diepte van maximaal 40 cm. Tijdens het vooronderzoek moet hierbij indachtig worden gehouden dat er steeds sprake moet zijn van een buffer van minstens 30 cm tussen de onderkant van de geplande werken en het archeologisch niveau.

De graafmachine die gebruikt wordt voor het aanleggen van de proefputten is van een type dat toelaat zowel horizontale vlakken aan te leggen als de stratigrafie te volgen zonder schade toe te brengen aan de aangetroffen sporen. De graafbak heeft geen tanden. De afgraving tot het eerste opgravingsvlak gebeurt machinaal. Indien meerdere opgravingsvlakken worden aangelegd, wordt het bovenliggende vlak steeds volledig afgewerkt vooraleer er verdiept wordt. De vlakken worden steeds gelinkt aan de putwandprofielen. De overige verdiepingen gebeuren handmatig met uitzondering van het verwijderen van puinpakketten en uniforme ophogingslagen. Omvangrijke sporen worden slechts gecoupeerd tot op het volgende vlakniveau, en pas verder gecoupeerd na het aanleggen en registreren van dat volgende vlak.

4.1.2 Uitgevoerde puttenplan

In het totaal zijn drie proefputten gegraven op de locatie die in het voorgestelde puttenplan is aangegeven (fig. 6). Er is enkel geopteerd om werkput 3 maar 2 m breed aan te leggen. Dit is geconcludeerd vanuit praktische overweging, aangezien de locatie van de proefput zich situeert tussen twee gebouwen die grenzen aan het plangebied. Het was onmogelijk om een proefput van 4 m breed aan te leggen; de 2 m brede werkput garandeert de stabiliteit van de nabijgelegen gebouwen (fig. 7).

In totaal is ca. 40 m² aangelegd. Er is met andere woorden iets minder opengelegd dan 12,5% van het oppervlak, maar de aangelegde proefputten zijn een voldoende steekproef om inzicht te krijgen in de bodemopbouw en de aan- dan wel afwezigheid van archeologische sporen om de onderzoeksvragen goed te kunnen beantwoorden.

Figuur 6. Uitgevoerd puttenplan tijdens het veldwerk. ©LARES

Figuur 7. Zicht op de locatie van werkput 3.

©LARES

4.1.3 Onderzoeksmethodiek tijdens het veldwerk

Het proefsleuvenonderzoek vond plaats op 30 november 2023. De proefsleuven zijn machinaal uitgegraven met een graafmachine met gladde bak. Deze bak had een afmeting van ca. 2 m, er is ook gebruik gemaakt van een kleinere bak bij het verdiepen met een afmetingen van ca. 0,5 m. De aangetroffen ophogingslagen zijn laagsgewijs verwijderd, waarbij de grond steeds is afgezocht naar vondsten. In enkele sporen zijn aardewerkfragmenten herkend, deze zijn met de GPS ingemeten, geregistreerd en ingezameld.

Er is geopteerd om te starten met het aanleggen van de proefput in de zone van de toekomstige nieuwbouw. In deze zone wordt de bodem verstoord tot een diepte van ca. 1,80 m. Bij het verwijderen van de ophogingslagen is een eerste archeologische niveau aangelegd ter hoogte van de aangetroffen muurresten. Deze muurresten situeren zich op een diepte van ca. 70 cm onder het maaiveld. Er zijn echter ook nog muurresten bewaard die zich meteen onder het maaiveld bevinden. Er kan gesteld worden dat de gesloopte bouw op deze aangetroffen muren gefundeerd waren. Na het volledig registreren van het eerste archeologische vlak is geopteerd om het vlak laagsgewijs te verdiepen daar waar er geen muurresten zijn geregistreerd, zodat deze worden behouden. In deze werkput is de C-horizont geregistreerd op een diepte van 1,10 m. Dit niveau is geregistreerd als een tweede archeologisch vlak, aangezien er zich sporen aflijnen in de C-horizont.

Werkput 2 en 3 situeren zich in de zone waar de parking wordt gepland. De verstoringsdiepte situeert zich hier op een diepte van 40 cm onder het maaiveld. Bij het aanleggen van het werkput 2 zijn net onder het maaiveld, op een diepte van ca. 20 cm, muurresten aangetroffen. Deze muurresten worden geregistreerd op het eerste archeologische niveau. Langs deze muurresten is er geopteerd om de werkput verder laagsgewijs te verdiepen. Het tweede geregistreerde vlak is aangelegd tot een diepte van ca. 80 cm onder het maaiveld. Het betreft hier **geen archeologisch vlak**, maar wel

de maximale verstoringsdiepte met een buffer. Op dit niveau is enkel een ophogingslaag aangetroffen en zijn er geen sporen aangetroffen. Er is wel gekozen om een profiel aan te leggen om te achterhalen op welke diepte de C-horizont zich situeert ter hoogte van deze werkput. De C-horizont is geregistreerd op een diepte van ca. 1,46 m onder het maaiveld.

Bij de aanleg van werkput 3 is op eenzelfde manier te werk gegaan als bij werkput 2. Hier werden geen muurresten aangetroffen en is het vlak aangelegd op een diepte van ca. 80 cm onder het maaiveld. De C-horizont is in deze werkput geregistreerd op een diepte van ca. 1,40 m onder het maaiveld.

Er zijn in totaal drie profielen aangelegd. Op deze manier kon de lokale bodemopbouw goed worden vastgelegd. De verspreiding van de profielen geeft een goed overzicht van de bodemopbouw op het terrein. De profielen zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20.

De putwanden, het vlak, de sporen, vlakhoogtes en de locatie van de bodemprofielen zijn met een GPS ingemeten. Hoogtematen zijn genomen om de 5 m en worden weergegeven in TAW (Tweede Algemene Waterpassing). Alle data zijn ingevoerd in een opgravingsdatabase, waarbij rekening is gehouden met de vereisten die in de CGP zijn vastgelegd.

De vlakken van de proefsleuven zijn gefotografeerd, waarbij ervoor is gezorgd dat er enige overlap is. Ook de individuele sporen zijn gefotografeerd in het vlak (detailfoto's).

Vondsten zijn niet aangetroffen. Monsters (stalen) zijn vanwege het ontbreken van sporen, waarvan de vulling zich hiertoe leent, niet genomen. Natuurwetenschappelijk onderzoek en conservatie waren in deze dan ook niet aan de orde.

4.1.4 Onderzoeksmethodiek tijdens de uitwerking

Tijdens de uitwerking zijn alle aangetroffen sporen beschreven. Hiervan is de weerslag te vinden in paragraaf 4.3. Vondsten zijn niet aangetroffen; een uitwerkingsstrategie is hierdoor niet van toepassing. Alle bodemprofielen zijn geïnterpreteerd, de weerslag hiervan is te vinden in paragraaf 4.2.

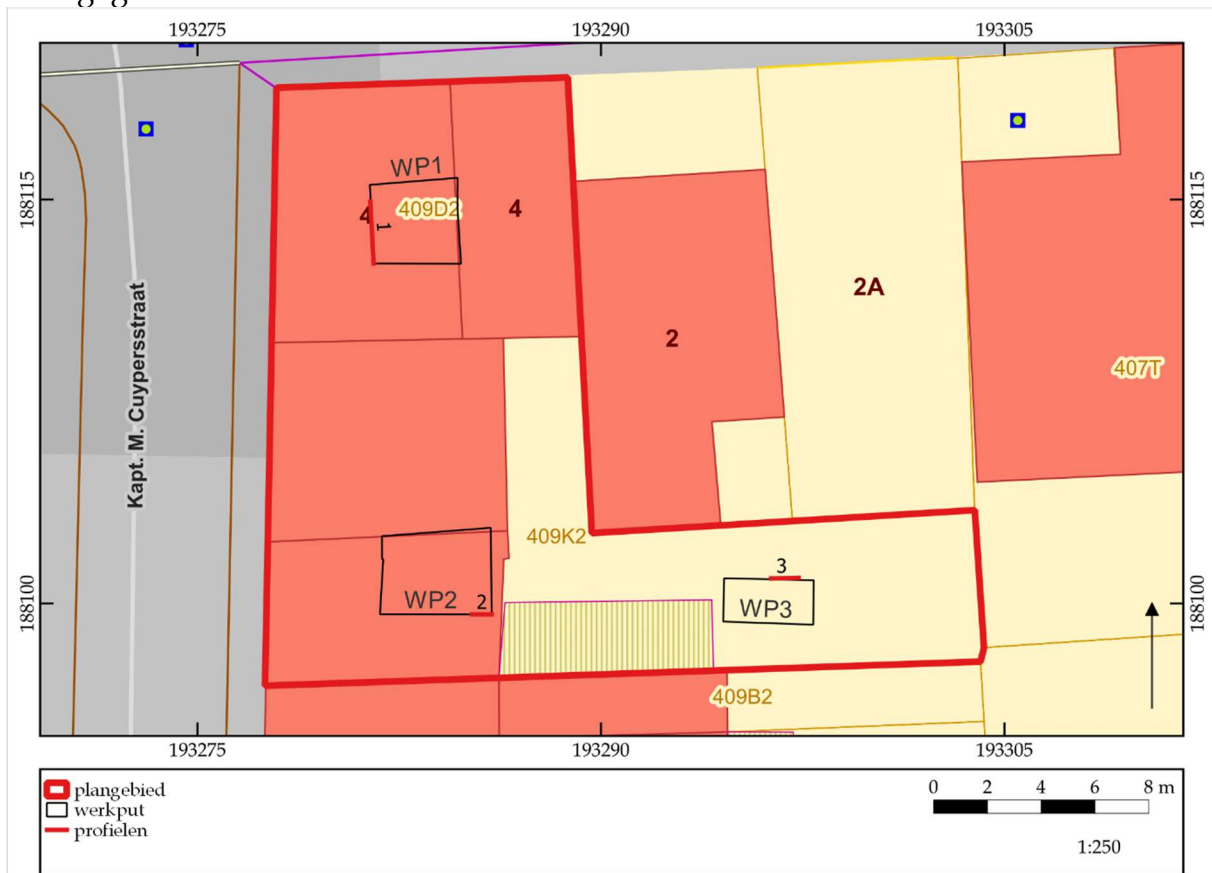
4.2 Landschappelijke ligging en bodemopbouw

4.2.1 Landschappelijke ligging

Tijdens de bureaustudie zijn de geologische en hydrografische situering, het grondgebruik en de ligging op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen reeds grondig beschreven. Dit zal hier niet meer herhaald worden, het volstaat hiernaar te verwijzen.⁹ Samenvattend kan gesteld worden dat het plangebied deel uitmaakt van de historische stadskern en al eeuwen bebouwd is en hierdoor het plangebied vrij vlak gelegen is op een hoogte rond 21 m +TAW. Daarnaast is het terrein op ca. 66 m afstand ten noorden van de Demer gelegen.

4.2.2 Bodemopbouw

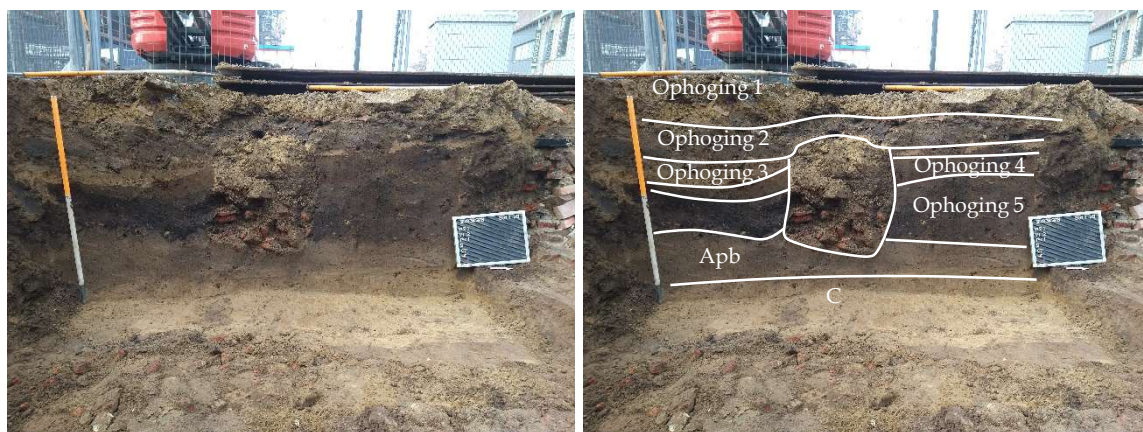
In totaal zijn drie profielen aangelegd en beschreven. Hierbij is minsten een 1m-sectie opgenomen, en dit tot in de C-horizont. Op figuur 8 is de locatie van de profielen weergegeven.

Figuur 8. Locatie van de geregistreerde bodemprofielen. ©LARES

⁹ Heirbaut & Vandenbussche 2023, 24-26.

Het eerste profiel situeert zich in het westelijk wand van werkput 1 (fig. 8 en 9 en tabel 1). Hier zijn vijf opeenvolgende ophogingslagen geregistreerd die een oude bouwvoor afdekken. De eerste ophogingslaag wordt gekenmerkt door een homogene gele zandvulling en bevat baksteeninclusies. Op een diepte van 25 cm onder het maaiveld dekt deze laag een tweede ophogingslaag af. Deze tweede ophogingslaag heeft een dikte van 50 cm een donkergrijze kleur met gele vlekken en bevat baksteen als inclusie. Hieronder situeert zich de derde ophogingslaag die maar 10 cm dik is en een homogene lichtgele zandvulling vertoont met baksteen- en houtskoolinclusies. De vierde ophogingslaag is slechts 5 cm dik en wordt gekenmerkt door een donkerbruine zandvulling met houtskoolspikkels en baksteeninclusies. De laatste ophogingslaag situeert zich op een diepte van 65 cm tot 90 cm onder het maaiveld. Deze laag heeft een donkergrijze kleur met bruine vlekken en heeft baksteen- en houtskoolinclusies. Deze vijfde ophogingslaag is in het eerste archeologische vlak opgedeeld in twee verschillende lagen, namelijk S9 en 10. Echter, in het profiel is meteen duidelijk geworden dat het hier gaat om dezelfde ophogingslaag. Hieronder situeert zich een begraven oude bouwvoor, namelijk een Apb-horizont. Deze horizont wordt gekenmerkt door een homogene grijsbruine kleur en bevat houtskoolinclusies. Deze dekt op een diepte van 1,10 m onder het maaiveld een gele C-horizont af. Onder de tweede ophogingslaag situeert zich een uitbraakspoor, namelijk S10. Dit spoor doorsnijdt alle onderliggende lagen.

Figuur 1. Referentieprofiel PR1, werkput 1.

©LARES

horizont	diepte (cm)	beschrijving
ophoging 1	0 – 25	homogeen geel, vast zand, bevat baksteeninclusies
ophoging 2	25 – 50	donkergrijs met gele vlekken, vast zand, bevat baksteeninclusies
S10	50 – 100	homogeen donkerbruin, vast zand, bevat houtskoolspikkels, baksteen- en mortelinclusies, uitbraakspoor
ophoging 3	50 – 60	homogeen lichtgeel, vast zand, bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies

ophoging 4	60 – 65	homogeen donkerbruin, vast zand, bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies
ophoging 5 (=S9 en 10)	65 – 90	donkergrijs met bruine vlekken, vast zand, bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies
Apb	90 – 110	homogeen grijsbruin, vast zand, bevat houtskoolspikkels
C	110 – 120	homogeen geel, vast zand

Tabel 1. Overzicht aangetroffen bodemhorizonten in profiel PR1, werkput 1. ©LARES

Het tweede profiel situeert zich in de zuidoostelijke hoek van werkput 2 (fig. 8 en 10 en tabel 2). Dit profiel is aangelegd om te achterhalen waar het archeologische vlak zich situeert aangezien de maximale verstoringsdiepte in deze zone van het plangebied maar 70 cm is. Het profiel toont aan dat ook deze zone bestaat uit verschillende opeenvolgende ophogingslagen, namelijk zes, die een oude bouwvoor afdekken. Bovenaan bevindt zich betonverharding met een dikte van 12 cm. Hieronder is een tweede ophogingslaag geregistreerd die een homogene donker grijsbruine kleur vertoont en baksteeninclusies bevat. Deze ophogingslaag is 18 cm dik bewaard. De derde ophogingslaag vertoont een donkergele zandvulling met grijze vlekken en bevat baksteen als inclusies. Op een diepte van 46 cm onder het maaiveld dekt deze laag een vierde ophogingslaag af. Deze ophogingslaag heeft een donkergrijze kleur met gele vlekken, bevat baksteeninclusies en is 20 cm dik bewaard gebleven. Onder deze laag situeert zich de vijfde ophogingslaag op een diepte van 66 cm tot 88 cm onder het maaiveld. Ter hoogte van deze ophogingslaag (= S15) is het vlak aangelegd, aangezien hier de maximale verstoringsdiepte van de geplande werken is bereikt. Deze ophogingslaag heeft een donkerbruine kleur met gele vlekken en vertoont houtskool- en baksteeninclusies. Hieronder situeert zich de zesde en laatste ophogingslaag die wordt gekenmerkt door een donkerbruine zandvulling met een rode baksteenlaag door. Verder bevat deze laag ook houtskoolspikkels en dekt deze laag op een diepte van 1,18 m onder het maaiveld een begraven oude bouwvoor af. Deze Apb-horizont is 28 cm dik bewaard gebleven en vertoont een homogene grijsbruine zandvulling. Hieronder situeert zich een eerste geregistreerde C-horizont. Deze horizont heeft een homogene gele zandvulling en dekt een tweede C-horizont af op een diepte van 1,70 m onder het maaiveld. Deze tweede C-horizont heeft een homogene grijze zandvulling.

Figuur 10. Referentieprofiel PR2, werkput 2.

©LARES

horizont	diepte (cm)	beschrijving
ophoging 1	0 - 12	homogeen grijs, betonverharding
ophoging 2	12 - 30	homogeen donkergrijs, vast zand, bevat baksteeninclusies
ophoging 3	30 - 46	donkergeel met grijze vlekken, vast zand, bevat baksteeninclusies
ophoging 4	46 - 66	donkergrijs met gele vlekken, vast zand, bevat baksteeninclusies
ophoging 5 (=S15)	66 - 88	donkerbruin met gele vlekken, vast zand, bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies
ophoging 6	88 - 118	donkerbruin met een rode laag, vast zand, bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies
Apb	118 - 146	homogeen grijsbruin, vast zand, bevat houtskoolspikkels
C1	146 - 170	homogeen geel, vast zand
C2	170-180	homogeen grijs, vast zand

Tabel 2. Overzicht aangetroffen bodemhorizonten in profiel PR2, werkput 2.

©LARES

Het derde en laatste profiel is aangelegd in de noordoostelijke hoek van werkput 3 (fig. 8 en 11 en tabel 3). Bij de aanleg van deze werkput is ook het eerste archeologische niveau niet bereikt en is het vlak aangelegd ter hoogte van de maximale verstoringsdiepte van de geplande werken. Hierdoor is plaatselijk een profiel gegraven om te bekijken op welke diepte het archeologisch niveau zich situeert. Dit profiel bevindt zich ook in de zone dat op de historische kaarten is gekarteerd als tuinzone. Dit is ook waar te nemen in het profiel. De bodemopbouw in dit profiel bestaat uit twee opeenvolgende ophogingslagen die geïnterpreteerd kunnen worden als tuinlagen. Deze tuinlagen dekken het archeologisch niveau af. De eerste ophogingslaag bestaat uit een homogene donkergrijze zandvulling met

houtschoolspikkels en bakstenen en keien als inclusies. Deze eerste tuinlaag is geregistreerd tot een diepte van 80 cm onder het maaiveld. Hieronder situeert zich een tweede ophogingslaag die een donkerbruine kleur vertoont met gele vlekken. Ter hoogte van deze ophogingslaag (= S17) is het vlak aangelegd, aangezien hier de maximale verstoringsdiepte van de geplande werken is bereikt. Deze tweede tuinlaag is zeer gebioturbeerd en bevat houtschoolspikkels en baksteen- en mortelinclusies. Deze tuinlaag dekt op een diepte van 1,40 m onder het maaiveld de C-horizont af. Deze horizont wordt gekenmerkt door een homogene gele zandvulling.

Figuur 11. Referentieprofiel PR3, werkput 3.

©LARES

horizont	diepte (cm)	beschrijving
ophoging 1	0 – 80	homogeen donkergrijs, vast zand, bevat houtschoolspikkels, bakstenen keien als inclusies
ophoging 2 (=S17)	80 – 140	Donkerbruin met gele vlekken, vast zand, bevat heel veel bioturbatie, houtschoolspikkels en baksteen- en mortelinclusies
C	140 – 160	homogeen geel, vast zand

Tabel 3. Overzicht aangetroffen bodemhorizonten in profiel PR3, werkput 3.

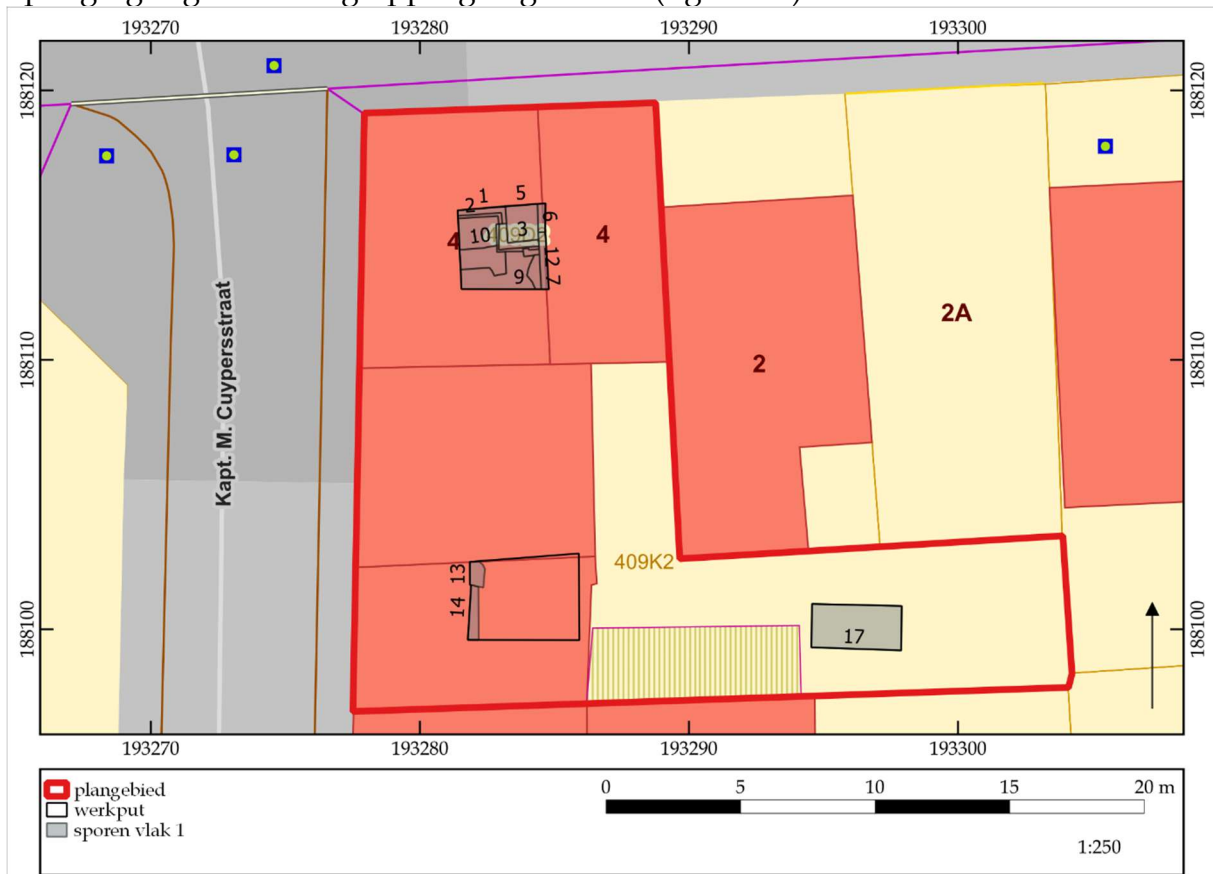
©LARES

Concluderend kan gesteld worden dat het plangebied in het verleden duidelijk is opgehoogd, maar dat het oorspronkelijk AC-profiel nog steeds bewaard is gebleven. De C-horizont situeert zich verspreid over het terrein op een diepte variërende tussen 1,10 m en 1,46 m.

4.3 Sporen en structuren

Tijdens het uitvoeren van het archeologisch vooronderzoek is het duidelijk geworden dat binnen het plangebied archeologische resten aanwezig zijn. De aangetroffen sporen binnen het plangebied bevinden zich verspreid over twee archeologische niveaus. Het eerste archeologische niveau situeert zich ter hoogte van de aangetroffen muurresten. Dit niveau varieert in diepte van net onder het maaiveld/20cm tot 70 cm onder het maaiveld. Het tweede archeologische vlak situeert zich op het niveau van de aangetroffen C-horizont. Dit archeologisch niveau is verspreid binnen het plangebied geregistreerd op een diepte variërende tussen 1,10 en 1,46 m. Enkel in de eerste werkput is aangelegd tot op dit niveau aangezien in deze zone van het plangebied de geplande werken tot een diepte van 1,80 m onder het maaiveld gaan. De resterende werkputten situeren zich in de zone waar de maximale verstoringsdiepte 70 cm onder het maaiveld bedraagt. Hierdoor is er geopteerd om het tweede archeologische niveau niet aan te leggen, maar wel te peilen naar de diepte waarop dit niveau zich bevindt met behulp van profielen.

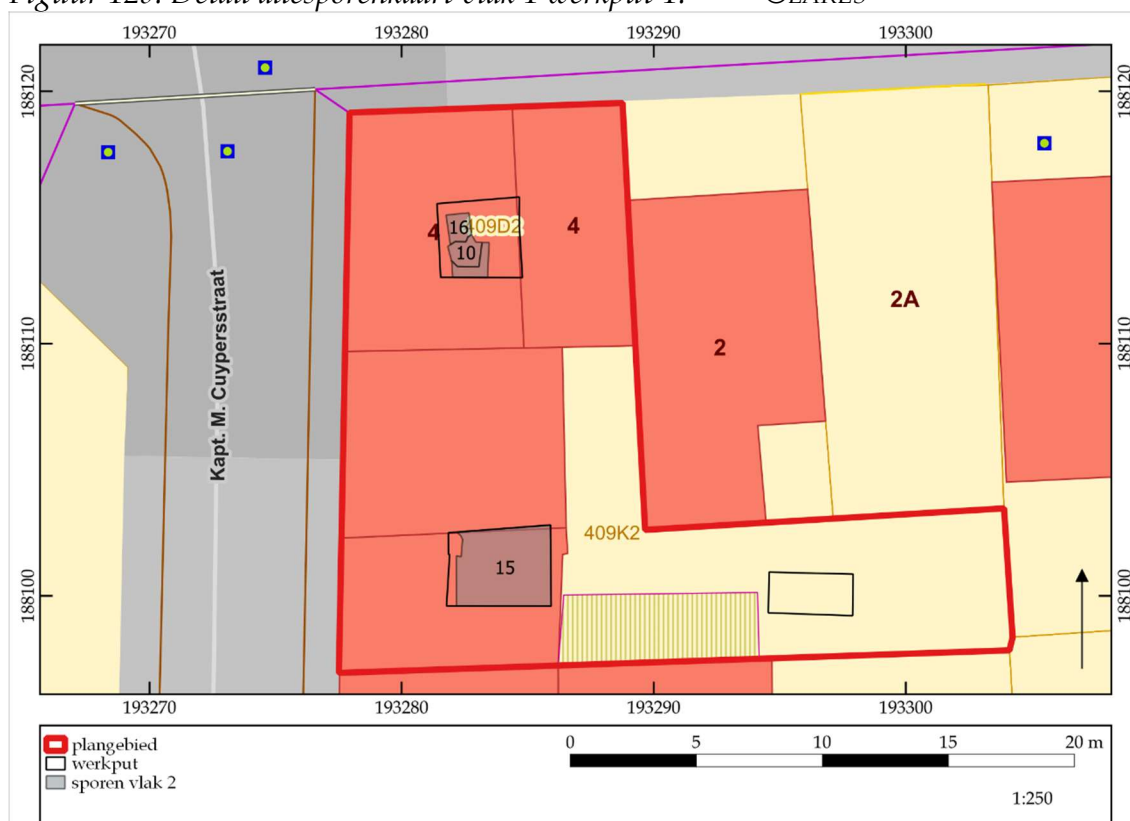
Tijdens het proefputtenonderzoek zijn 17 spoornummers uitgedeeld. Er zijn acht muurresten (funderingen), twee insteken, één uitbraakspoor, één puinopvulling, vier ophogingslagen en één greppel geregistreerd (fig. 12-13).

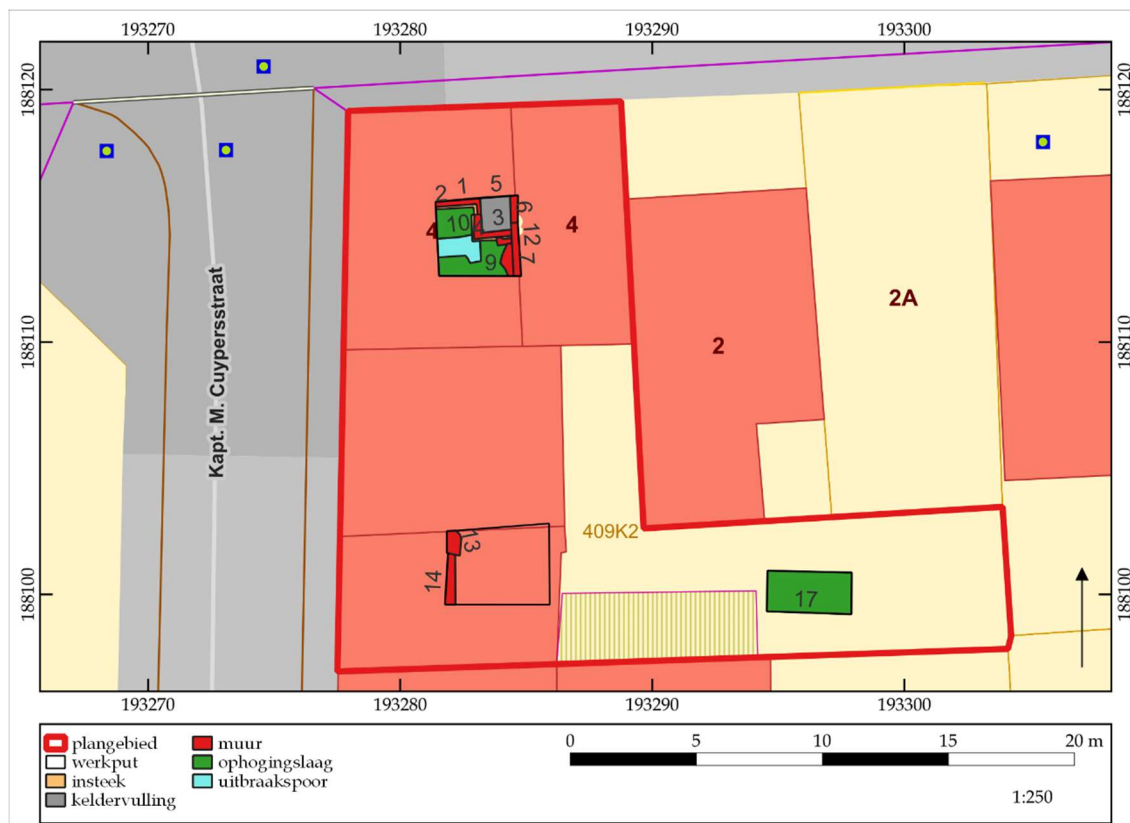

Figuur 12b. Detail allesporenkaart vlak 1 werkput 1.

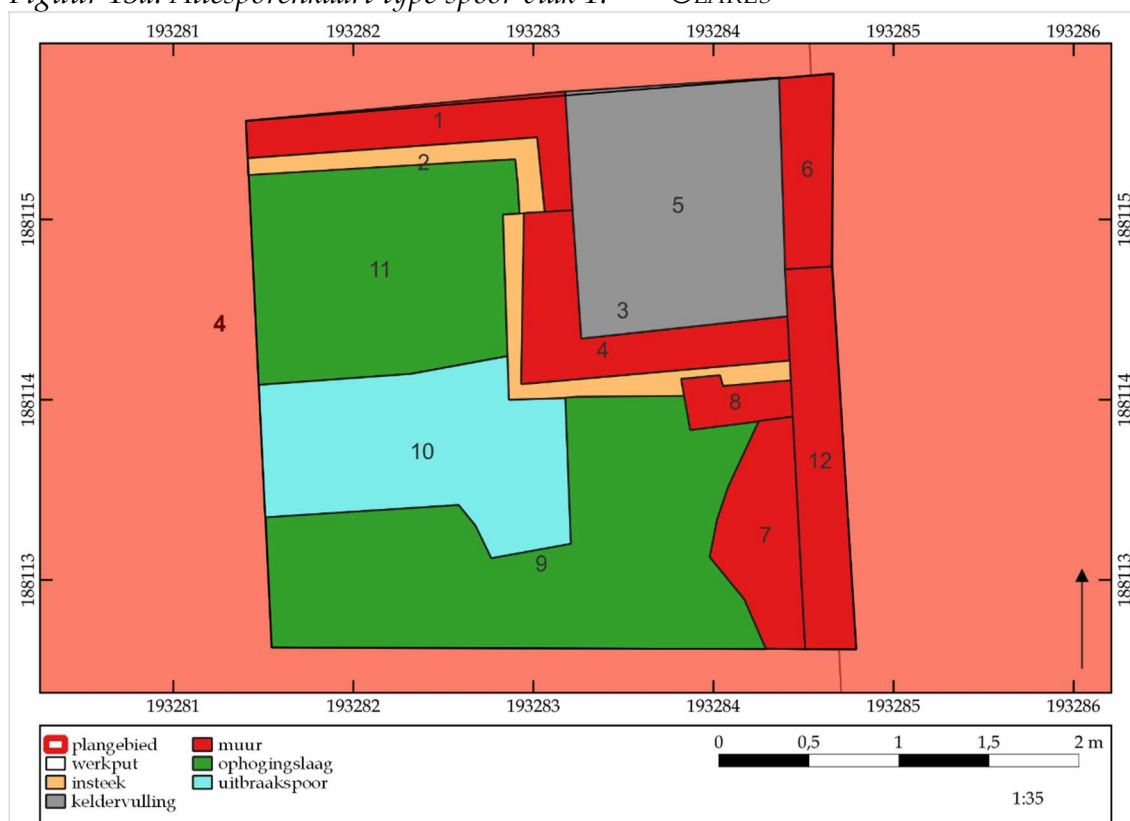
©LARES

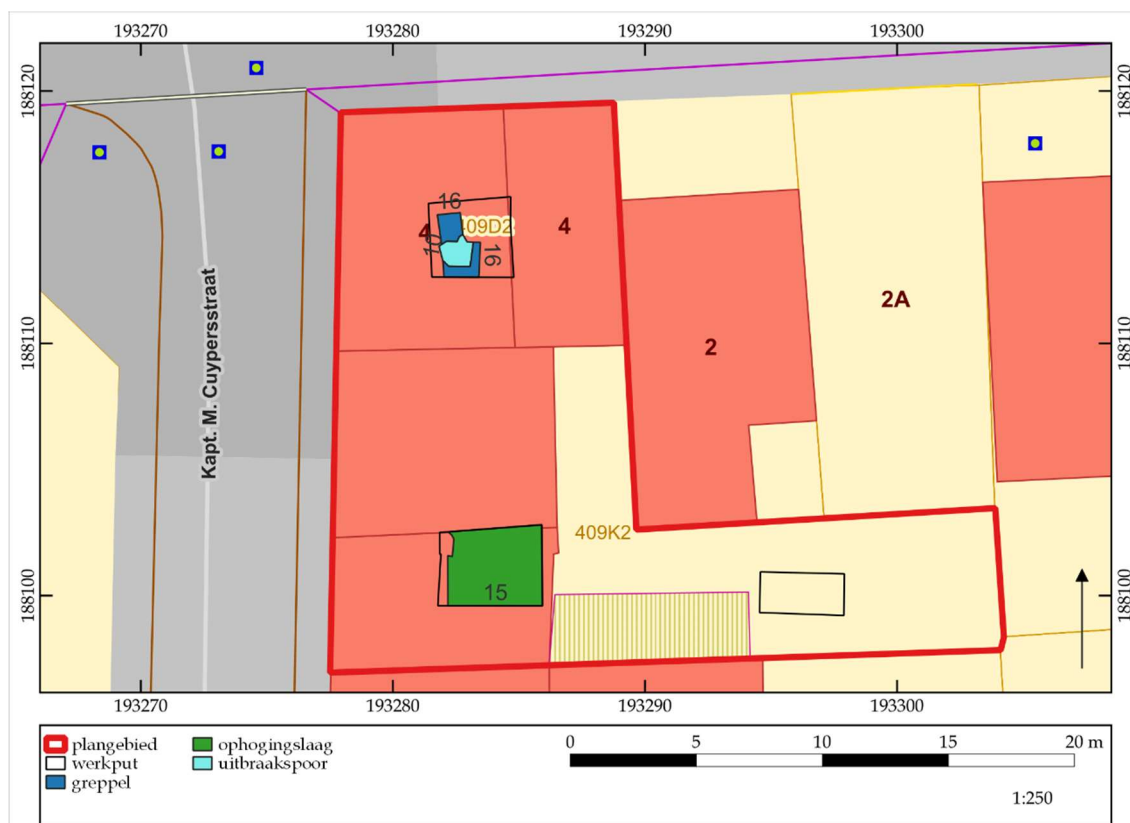
Figuur 12c. Allesporenkaart vlak 2. ©LARES

Figuur 13a. Allesporenkaart type spoor vlak 1. ©LARES

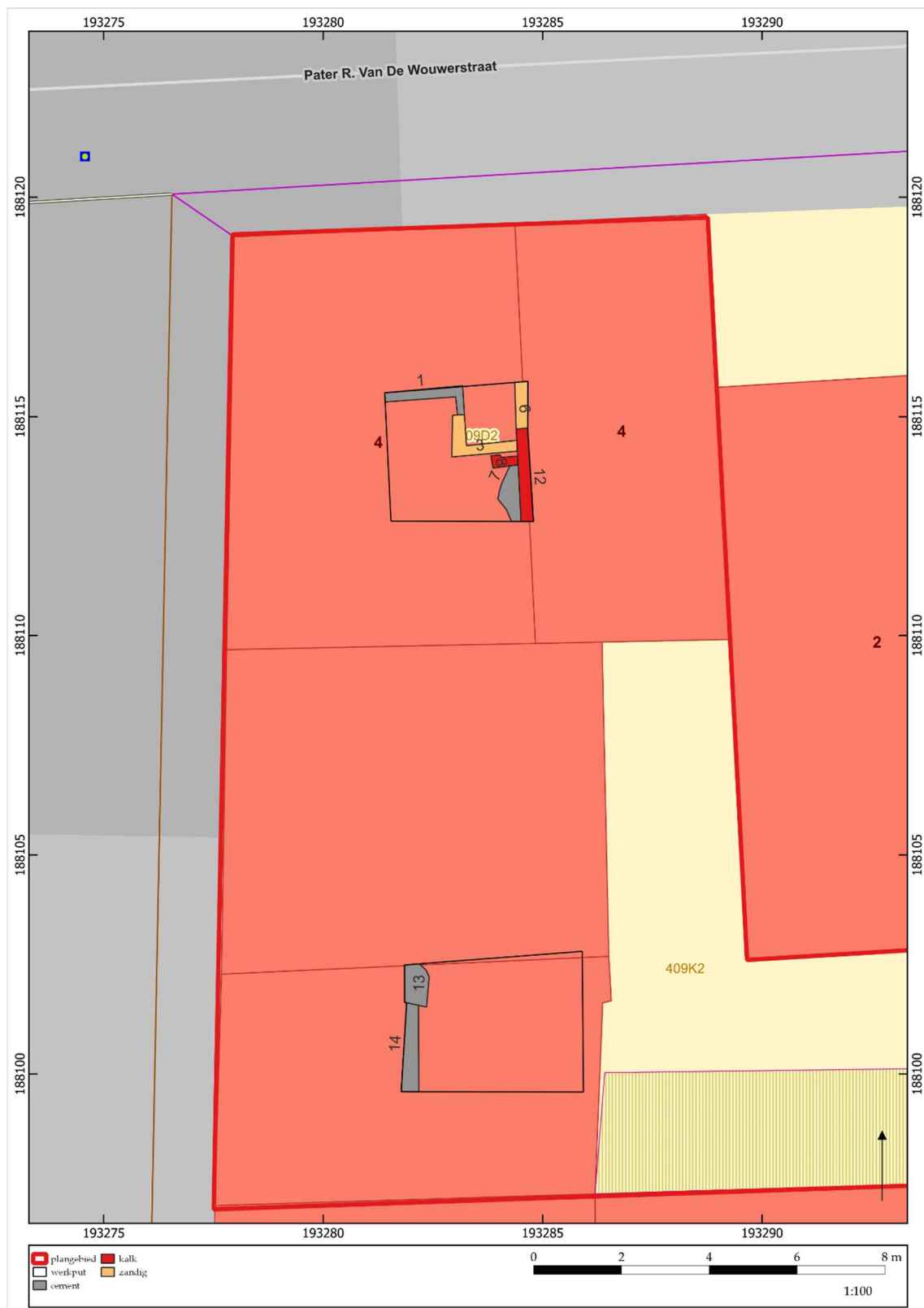
Figuur 13b. Detail allesporenkaart type spoor vlak 1, werkput 1. ©LARES

Figuur 13c. Allesporenkaart type spoor vlak 2. ©LARES

Binnen de grenzen van het plangebied zijn in totaal acht funderingsresten aangetroffen. Deze kunnen in verband gebracht worden met de oudere bebouwing die op het terrein heeft gestaan. Deze muurresten zijn geregistreerd op het eerste archeologische niveau en situeren zich voornamelijk in de eerste werkput, namelijk aan de straatkant grenzend aan de Pater Richard van de Wouwerstraat. De resterende muurresten zijn aangetroffen in werkput 2 aan de straatkant grenzen aan de Kapt. M. Cuypersstraat (fig. 12-13).

Op basis van de samenstelling van de mortel die gebruikt is in de funderingsresten kunnen verschillende muren gegroepeerd worden. Een eerste groep zijn de muren met een donkerbruine zandige mortel. In de tweede groep hebben de muren een grijs/gele (zandige) kalkmortel met witte kalkstippen en tot slot is er een derde groep met een grijze cementmortel. Dit onderscheid in mortel laat toe te spreken van verschillende bouwfasen (fig. 14).

Figuur 14. Muurresten met verschillende mortelsamenstelling. ©LARES

De muren die tot de groep met een zandige mortel behoren zijn S3 en 6. Deze muren zijn aangetroffen in werkput 1 (fig. 15a-c). Deze beide muurresten zijn onderdeel van de aangetroffen kelder. S3 is opgebouwd uit bakstenen met een afmeting van 20 x 10 x 5 cm in een kops metselverband door middel van een donkerbruine zandmortel (fig. 15a en c). Op de binnenkant van deze muur is er pleisterwerk aanwezig. S6 is gelijkaardig aan S3 en er kan gesteld worden dat deze gelijktijdig met S3 is gebouwd. De bijhorende insteek van deze muur is ook aangetroffen, namelijk S4. Er kan gesteld worden dat S3 en S4 een gelijktijdige datering hebben. Deze insteek wordt gekenmerkt door een donkerbruine zandvulling met gele vlekken en bevat baksteen- en houtskoolinclusies.

In het noorden is de muur en bijhorende insteek duidelijk onderbroken door muur S1 en insteek S2. Mogelijk gaat het hier om een afbraakfase en een heropbouw/herindeling van de kelder. Er kan geconcludeerd worden dat S3 en 4 ouder zijn dan S1 en 2. Verder is ook vastgesteld dat de bouw van muur S12 ingewerkt in S3 lijkt te zijn maar hij lijkt ook over S3 te lopen. Hierdoor kan gesteld worden dat S3 ouder is dan S12.

S6 heeft een noord-zuid oriëntatie en is opgebouwd met een donkerbruine zandmortel en bakstenen met een afmeting van 20 x 10 x 5 cm in een afwisselend kops-streks metselverband (fig. 15b en c). Ook deze muur bevat pleisterwerk, waardoor de beide muren (S3 en 6) geïnterpreteerd worden als een kelder.

Deze kelder is opgevuld met een puinvulling (S5). Deze puinvulling heeft een losse donkerbruine homogene zandvulling en bevat een grote hoeveelheid baksteen- en mortelresten (fig. 15a-c). Verder zijn in deze vulling ook resten van een recente houten trap aangetroffen en elektriciteitskabels.

Figuur 15a. Sporen 1, 2, 3, 4 en 5 in vlak 1, werkput 1. ©LARES

Figuur 15b. Fundering S6 en 12 in vlak 1, werkput 1. ©LARES

Figuur 15c. Funderingen S6, 3, 12, 7 en 8 in zij aanzicht, werkput 1. ©LARES

Funderingsresten S8 en 12 behoren tot de tweede groep muren die zijn opgebouwd met een (zandige) kalkmortel. Deze muren situeren zich in werkput 1. S12 is zoals eerder al vermeld ingewerkt in de bouw van S3 en heeft een jongere datering dan deze muur (fig. 15c). S12 is opgebouwd uit bakstenen met een afmeting van 22 x 10 x 5 cm

in een afwisselend kops-streks metselverband door middel van een grijze kalkmortel met witte kalkstippen. Deze muur vertoont ook een noord-zuid oriëntatie.

S8 is tegenaan S12 gebouwd (fig. 15b, c en 16). Deze muur kent echter wel een slechte bewaring, het was onmogelijk om afmetingen van de bakstenen te registreren aangezien er geen gehele bakstenen zijn aangetroffen. S8 lijkt opgebouwd te zijn door middel van een donkergele zandige kalkmortel met witte kalkstippen in een kops metselverband. Er kan geconcludeerd worden dat S8 jonger is dan S12.

Figuur 16. S7 en 8 in vlak 1, werkput 1. ©LARES

In totaal zijn vier funderingen aangetroffen binnen het plangebied die zijn opgebouwd met een cementmortel, namelijk S1, 7, 13 en 14. S1 en 7 zijn aangetroffen in werkput 1 en S13 en 14 zijn aangetroffen in werkput 2. S1 is zoals reeds vermeld mogelijks een afbraakfase en heropbouw/herindeling van de aangetroffen kelder. Deze muur is opgebouwd uit bakstenen met een afmeting 22 x 10 x 5 cm in een kops metselverband met een cementmortel. De bijhorende insteek is ook aangetroffen, namelijk S2. S2 heeft een bruine zandvulling met gele vlekken en bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies (fig. 15a).

S7 is geregistreerd als een brok die zich bevindt tegen S12 en 8. Deze brok is opgebouwd uit brokken baksteen en cementmortel (fig. 15c en 16). De afmetingen en

het metselverband van de bakstenen is niet achterhaald kunnen worden. Er kan wel gesteld worden dat S7 jonger is dan S8 en 12.

In werkput 2 zijn muurresten S13 en 14 aangetroffen. Deze muurresten zijn tegen elkaar aangebouwd en zijn mogelijks van dezelfde bouwfase. De afmetingen en het metselverband van de bakstenen van muur S13 zijn niet achterhaald kunnen worden aangezien deze heel onduidelijk zijn. Wel kan vastgesteld worden dat deze is opgebouwd met een zeer harde grijze cementmortel. S14 lijkt opgebouwd te zijn uit baksteenbrokken met een zeer harde grijze cementmortel (fig. 17).

Figuur 17. S13 en 14 in vlak 1, werkput 2. ©LARES

De resterende sporen die zijn aangetroffen op het eerste archeologische vlak betreffen een uitbraakspoor (S10) en twee ophogingslagen (S9 en 11) in werkput 2 en één ophogingslaag (S17) in werkput 1.

Het uitbraakspoor S10 heeft een onregelmatige vorm en heeft een donkerbruine homogene zandvulling dat veel bakstenen- en mortelfragmenten bevat alsook houtskoolspikkels. Ter hoogte van het tweede archeologische vlak is dit spoor weer aangetroffen en geregistreerd. De aanwezigheid van dit spoor wijst er op dat op deze

locatie resten van de historische bebouwing situeerde, maar deze verwijderd zijn (fig 18).

Figuur 18. Uitbraakspoor S10 in vlak 1 (links) en vlak 2 (rechts), werkput 1. ©LARES

Op het eerste archeologische vlak zijn twee ophogingslagen aangetroffen in werkput 1 (S9 en 10) (fig. 9 en 19). Echter na het plaatsen van het profiel is het duidelijk geworden dat het hier gaat om één ophogingslaag. Deze laag wordt gekenmerkt door een donkergrijze zandvulling met bruine vlekken en heeft baksteen- en houtskoolinclusies.

Figuur 19. Overzichtsfoto vlak 1, werkput 1. ©LARES

Werkput 3 is aangelegd ter hoogte van de maximale verstoringsdiepte. Op dit niveau is een ophogingslaag geregistreerd, namelijk S17. Dit wordt niet beschouwd als een archeologisch vlak aangezien hier geen sporen in aflijnen. Deze ophogingslaag heeft een donkerbruine zandvulling met gele vlekken en is zeer gebioturbeerd. Verder bevat deze laag houtskoolspikkels en baksteen- en mortelinclusies (fig. 11 en 20).

Figuur 20. Overzichtsfoto vlak 1, werkput 3. ©LARES

De resterende sporen binnen de grenzen van het plangebied situeren zich op het tweede geregistreerde vlak. In werkput 1 omvat dit het tweede archeologische vlak dat zich bevindt op het niveau van de C-horizont. In deze C-horizont zijn twee sporen aangetroffen, namelijk zoals al reeds vermeld het verdere verloop van uitbraakspoor S10, maar ook een nieuw spoor S16 (fig. 21). S16 is langwerpig van vorm en heeft een grijze zandvulling met gele vlekken en bevat houtskoolspikkels. Het gaat hier om een gedeelte van een greppel. Echter is de aflijning van de gehele greppel niet achterhaald kunnen worden, aangezien de werkput enkel verdiept is waar er zich geen muurresten bevinden. Hierdoor is dit spoor ook niet gecoupeerd, omdat je onmogelijk weet of je de greppel op het breedste punt coupeert en biedt dit geen kenniswinst. Er zijn geen vondsten aangetroffen in de vulling van de greppel, waardoor het onmogelijk is om deze greppel te dateren.

Figuur 21. Overzichtsfoto vlak 2, werkput 1. ©LARES

Figuur 22. Overzichtsfoto vlak 1, werkput 2. ©LARES

Werkput 2 is aangelegd ter hoogte van de maximale verstoringsdiepte. Op dit niveau is een ophogingslaag geregistreerd, namelijk S15. Dit wordt niet beschouwd als een

archeologisch vlak aangezien hier geen sporen in aflijnen. Deze ophogingslaag heeft een donkerbruine zandvulling met gele vlekken en bevat houtskoolspikkels en baksteeninclusies (fig. 10 en 22).

4.4 Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn geen vondsten aangetroffen. Monsters (stalen) zijn vanwege het ontbreken van archeologische sporen ouder dan de nieuwste tijd niet genomen.

5 Conclusie en aanbevelingen

Teneinde een bekrachtigde archeologienota toe te kunnen voegen aan de vergunningsaanvraag voor de geplande werken aan Pater R. Van De Wouwerstraat te Scherpenheuvel-Zichem was reeds een bureaustudie uitgevoerd,¹⁰ waaruit gebleken is dat de archeologische potentie voor dit terrein middelhoog was. Het proefputtenonderzoek heeft plaatsgevonden op 30 november 2023. Het vooronderzoek is uitgevoerd om dit archeologisch potentieel aan te tonen dan wel te ontkrachten. Op basis van het assessment van de resultaten is een inschatting gemaakt van het potentieel voor kennisvermeerdering van het terrein, waarna een advies over de te nemen vervolgstap kan geformuleerd worden.

5.1 Analyse

Van tevoren was ingeschat dat dit terrein een middelhoge archeologische potentie had op basis van de studie van historische kaarten en de bekende archeologische waarden uit de CAI, uit het proefputtenonderzoek is gebleken dat deze potentie correct werd ingeschat.

Er is geopteerd om te starten met het aanleggen van de proefput in de zone van de toekomstige nieuwbouw. In deze zone wordt de bodem verstoord tot een diepte van ca. 1,80 m. Bij het verwijderen van de ophogingslagen is een eerste archeologische niveau aangelegd ter hoogte van de aangetroffen muurresten. Er zijn muurresten **net onder het maaiveld tot 70 cm onder het maaiveld** aangetroffen. Het niveau van de aangetroffen muurresten betreft het **eerste archeologische vlak**. Na het volledig registreren van het eerste archeologische vlak is geopteerd om het vlak laagsgewijs te verdiepen daar waar er geen muurresten zijn geregistreerd in werkput 1, zodat deze worden behouden. In deze werkput is de C-horizont geregistreerd op een diepte van **1,10 m**. Dit niveau is geregistreerd als een **tweede archeologisch vlak**, aangezien er zich sporen aflijnen in de C-horizont.

¹⁰ Heirbaut & Vandenbussche 2023.

Werkput 2 en 3 situeren zich in de zone waar de parking wordt gepland. De verstoringsdiepte situeert zich hier op een diepte van 40 cm onder het maaiveld. Bij het aanleggen van het werkput 2 zijn net onder het maaiveld, op een diepte van ca. **20 cm**, muurresten aangetroffen. Deze muurresten worden geregistreerd op het **eerste archeologische niveau**. Langs deze muurresten is er geopteerd om de werkput verder laagsgewijs te verdiepen. Het tweede geregistreerde vlak is aangelegd tot een diepte van ca. 80 cm onder het maaiveld. Het betreft hier **geen archeologisch vlak**, maar wel de maximale verstoringsdiepte met een buffer. Op dit niveau is enkel een ophogingslaag aangetroffen en zijn er geen sporen aangetroffen. Er is wel gekozen om profielen aan te leggen in deze werkputten om te achterhalen waar het tweede archeologische vlak zich situeert. In de profielen situeert **de C-horizont** zich op een diepte rond **1,46 m** onder het maaiveld.

Op basis hiervan kan gesteld worden dat binnen de grenzen van het plangebied minstens twee verschillende archeologische vlakken aanwezig zijn. De kans op meerdere archeologische niveaus onder de reeds aangetroffen muurresten is groot aangezien het plangebied een lange geschiedenis kent van bebouwing wegens de ligging in het historisch centrum van Scherpenheuvel-Zichem.

De aangetroffen muurresten situeren zich voornamelijk langs de straatkant. Er zijn reeds drie mogelijke fasen onderscheiden op basis van de samenstelling van de gebruikte mortels: een zandige mortel, een kalkmortel en een cementmortel. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of het hier gaat over een samenhangende huisplattegrond of over vele verschillende fasen met weinig onderlinge samenhang.

Over de datering en toekenning van de funderingen aan bepaalde bouwfasen zal het verdere gravend onderzoek meer informatie opleveren. De funderingen en uitbraaksporen zijn voldoende goed bewaard om hier uitspraken over te kunnen doen.

Verder zijn er ter hoogte van het tweede archeologisch vlak, namelijk het niveau van de C-horizont het verdere verloop van een uitbraakspoor geregistreerd en een greppel. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat op dit archeologische niveau mogelijk nog andere sporen bewaard zijn gebleven.

5.2 Conclusie en aanbeveling

Op basis van het bureauonderzoek en de resultaten van het proefputtenonderzoek kunnen enkele conclusies getrokken worden met betrekking tot het plangebied en de archeologische potentie.

Het proefputtenonderzoek heeft uitgewezen dat er binnen de grenzen van het plangebied archeologische sporen en resten aanwezig zijn. Deze sporen en resten zijn goed bewaard en de verspreiding en aard van deze sporen en resten suggereert

meerdere bewonings- en bouwfases. Hoe deze juist dateren, is nog niet helemaal duidelijk, maar er wordt vermoed dat deze sporen en resten uit de nieuwe/nieuwste tijd dateren en aansluiting vinden met de historische stadskern van Scherpenheuvel-Zichem.

Op het niveau van de C-horizont in werkput 1 lijnen zich duidelijk sporen af, namelijk het verdere verloop van een uitbraakspoor dat is geregistreerd op het eerste vlak en een greppel. Op basis hiervan kan geconcludeerd worden dat op dit archeologische niveau mogelijks nog andere sporen bewaard zijn gebleven. **Dit archeologische niveau situeert zich op een diepte tussen 1,10 en 1,46. Dit niveau mag en kan dus enkel bereikt worden in de zone waar de nieuwbouw komt aangezien hier de bodem wordt verstoord tot een diepte van 1,80 m.**

Werkput 2 en 3 bevinden zich in de zone waar de parking gepland is. In werkput 2 zijn muurresten aangetroffen. In beide werkputten is geen ander archeologisch vlak aangetroffen aangezien de C-horizont zich situeert op een diepte tussen 1,10 en 1,80 m. De maximale verstoringsdiepte met een buffer op deze locatie is ca. 70 cm. **Ter hoogte van werkput 3 zijn geen muurresten of andere archeologische sporen aangetroffen. De oppervlakte die in deze zone onderzocht kan worden is zeer beperkt wanneer er rekening gehouden moet worden met de stabiliteit van de omringende bebouwing. Vanwege het ontbreken van een archeologisch niveau en de beperkte oppervlakte kan dit gedeelte vrijgegeven worden voor de geplande werken.**

Ter hoogte van werkput 2 is wel een **eerste archeologisch vlak geregistreerd, namelijk het niveau van de muurresten. Deze zone mag enkel vanaf dit niveau tot en met een maximale diepte van 70 cm onder het maaiveld onderzocht worden.**

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek kan dus geconcludeerd worden dat er zich binnen de grenzen van het plangebied een behoudenswaardige archeologische site bevindt. Deze zal door de geplande werken zeker worden verstoord. Verder onderzoek in de vorm van een opgraving is bijgevolg vanuit een kosten-batenanalyse geadviseerd. Verder onderzoek zal kennisbijdrage leveren over de bewoningsgeschiedenis van de historische stadskern van Scherpenheuvel-Zichem. Vanuit de positie van kennisvermeerdering is verder onderzoek voor dit plangebied dus ook aanbevolen. De methodiek voor dit verder onderzoek is uitgeschreven in het programma van maatregelen.

Literatuur

Geraadpleegde websites

<https://www.dov.vlaanderen.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

<https://cai.onroenderfgoed.be>

<http://www.geopunt.be/>

Geraadpleegde literatuur

Heirbaut, E. N. A. & Vanessa Vandenbussche, 2023: Geplande werken aan de Pater R. van de Wouwerstraat te Zichem. Archeologienota, *LAReS-rapport* 672.

Lijst van figuren

projectcode	fig.nr.	type	onderwerp	schaal origineel	schaal afbeelding	aanmaakdatum origineel/afbeelding
2023K376	1	kadasterkaart	aanduiding van plangebied op GRB	nvt	1:3.000	1 december 2023
2023K376	2	plannen	nieuwe toestand	nvt	nvt	februari 2023
2023K376	3	analysekaart	CAI-locaties geplot op de GRB	nvt	1:3.000	1 december 2023
2023K376	4	bodemkaart	uitsnede bodemkaart met aanduiding plangebied	onbekend	1:4.000	1 december 2023
2023K376	5	puttenplan	voorstel puttenplan uit AN	nvt	1:500	februari 2023
2023K376	6	puttenplan	uitgevoerd puttenplan tijdens het proefsleuvenonderzoek	nvt	1:250	1 december 2023
2023K376	7	foto	overzicht van het terrein ter hoogte van werkput 3	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	8	archeologische kaart	locatie van de geregistreerde bodemprofielen	nvt	1:750	1 december 2023
2023K376	9	foto	referentieprofiel PR1 in werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	10	foto	referentieprofiel PR2 in werkput 2	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	11	foto	referentieprofiel PR3 in werkput 3	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	12a	archeologische kaart	allesporenkaart vlak 1	nvt	1:250	6 december 2023
2023K376	12b	archeologische kaart	detail allesporenkaart vlak 1	nvt	1:35	6 december 2023
2023K376	12c	archeologische kaart	allesporenkaart vlak 2	nvt	1:250	6 december 2023
2023K376	13a	archeologische kaart	allesporenkaart vlak 1 type spoor	nvt	1:250	6 december 2023
2023K376	13b	archeologische kaart	detail allesporenkaart vlak 1 type spoor	nvt	1:35	6 december 2023
2023K376	13c	archeologische kaart	allesporenkaart vlak 2 type spoor	nvt	1:250	6 december 2023
2023K376	14	archeologische kaart	muurresten met verschillende mortelsamenstelling	nvt	1:100	6 december 2023
2023K376	15a	foto	S1-5 vlak 1, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	15b	foto	fundering S6 en 12, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	15c	foto	funderingen S6, 3, 12, 7 en 8 in zijaanzicht, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	16	foto	S7 en 8 in vlak 1, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	17	foto	S13 en 14 in vlak 1, werkput 2	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	18	foto	uitbraakspoor S10 in vlak 1 (links) en vlak 2 (rechts), werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	19	foto	overzichtsfoto vlak 1, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	20	foto	overzichtsfoto vlak 1, werkput 3	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	21	foto	overzichtsfoto vlak 2, werkput 1	nvt	nvt	30 november 2023
2023K376	22	foto	overzichtsfoto vlak 2, werkput 2	nvt	nvt	30 november 2023

Lijst van bijlagen

projectcode	bijlagenr.	omschrijving	schaal	datum van aanmaak
2023K376	1	allesporenkaart vlak 1	1:250	6 december 2024
2022B298	2	allesporenkaart vlak 2	1:250	6 december 2024
2022B298	3	proefputtenkaart met ligging van absolute hoogtes van het vlak/sporen vlak 1	1:250	6 december 2024
2022C147	4	proefputtenkaart met ligging van absolute hoogtes van het vlak/sporen vlak 2	1:250	6 december 2024
2022C147	5	proefputtenkaart met ligging van absolute hoogtes van het maaiveld	1:250	6 december 2024
2022C147	6	fotolijst		6 december 2024
2022C147	7	sporenlijst		6 december 2024
2022C147	8	profiellijst		6 december 2024
2022C147	9	shapefile van de contouren van de proefputten		6 december 2024

Niet van toepassing in bijlagen:

- Lijst van plannen en tekeningen: zie lijst van figuren
- Vondstenlijst
- Stalenlijst
- Skeletformulieren
- Conservatierapport
- Resultaten van aardkundige en natuurwetenschappelijke analyses (ruwe data)